

ΣΥΛΛΟΓΗ ΑΡΘΡΩΝ ΓΙΑ ΤΟΝ ΣΧΟΛΙΚΟ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟ

Δεν είμ' εγώ σπορά της τύχης
ο πλαστοργός της νιας ζωής.
Εγώ 'μαι τέκνο της ανάγκης
κι ώριμο τέκνο της οργής

Κ. Βάρναλης

 Οδηγητής

ΟΡΓΑΝΟ ΤΟΥ ΚΣ ΤΗΣ ΚΝΕ

ΑΠΡΙΛΙΟΣ - ΙΟΥΛΙΟΣ 2015

ΗΜΕΡΙΔΑ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΚΝΕ ΜΕ ΘΕΜΑ:

“Σχολικός εκφοβισμός: Μύθοι και πραγματικότητα”

Η αντιμετώπιση του προβλήματος βρίσκεται στην αναζήτηση ριζικά διαφορετικών αξιών

Με επιτυχία πραγματοποιήθηκε η ημερίδα του Κεντρικού Συμβουλίου της ΚΝΕ με θέμα: “Σχολικός εκφοβισμός: Μύθοι και πραγματικότητα”.

Τα τελευταία χρόνια έρχεται και επανέρχεται η συζήτηση για τον σχολικό εκφοβισμό, το περίφημο bullying, με διάφορες αφορμές και γεγονότα. Το υπουργείο Παιδείας, μάλιστα, και με τις προηγούμενες, αλλά και με την τωρινή πολιτική ηγεσία, επιδίδεται σε μία συγκεκριμένη και συστηματική ενασχόληση με το θέμα. Η 6η Μάρτη έχει οριστεί ως “πανελλαδική μέρα κατά της σχολικής βίας και του εκφοβισμού”, ενώ έχει στηθεί και το “παρατηρητήριο για την πρόληψη της σχολικής βίας και του εκφοβισμού” που συνδέεται με το αντίστοιχο δίκτυο βίας και εκφοβισμού σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ανά τακτά χρονικά διαστήματα πραγματοποιούνται καμπάνιες ενημέρωσης στα σχολεία με την εμπλοκή και διάφορων Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων. Το ζήτημα ξαναμπήκε στην επικαιρότητα το προηγούμενο διάστημα με έντονο τρόπο με αφορμή τον τραγικό θάνατο του Βαγγέλη Γιακουμάκη, σπουδαστή της ΕΠΑΣ Γαλακτοκομικής στα

Γιάννενα. Στόχος, λοιπόν, της ημερίδας ήταν να αποτελέσει αφετηρία για το άνοιγμα μιας πλατιάς κουβέντας, να αναδείξει με υπεύθυνο τρόπο και επιστημονική προσέγγιση πλευρές του ζητήματος στην πραγματική τους διάσταση, μακριά από στοιχεία υπερβολής, αποκαλύπτοντας τις πραγματικές αιτίες που μεθοδικά επιδιώκεται να συσκοτιστούν.

Το πρόγραμμα της ημερίδας περιελάμβανε εισαγωγική τοποθέτηση από τον **Δημήτρη Κουτσούμπα, ΓΓ της ΚΕ του ΚΚΕ** και ομιλίες από τους: **Ελισαίο Βαγενά**, διδάκτορα Παιδαγωγικής και Εξελικτικής Ψυχολογίας και μέλος της ΚΕ του ΚΚΕ με θέμα «Για μια άλλη προσέγγιση της παιδικής επιθετικότητας», **Κυριάκο Ιωαννίδη**, διδάκτορα Κοινωνιολογίας και υπεύθυνο του Τμήματος Παιδείας της ΚΕ του ΚΚΕ, με θέμα «Εκπαιδευτικό σύστημα και «σχολικός εκφοβισμός», **Παύλο Αλέπη**, στέλεχος του ΚΚΕ, με θέμα «Στερέοτυπα και αλήθειες».

Παρακάτω δημοσιεύουμε την εισαγωγική τοποθέτηση του ΓΓ της ΚΕ του ΚΚΕ, Δημήτρη Κουτσούμπα και στα επόμενα φύλλα θα δημοσιευτούν οι παρεμβάσεις και των υπόλοιπων ομιλητών της ημερίδας.

**Ο “Οδηγητής” δημοσιεύει
την εισαγωγική τοποθέτηση
του Δημήτρη Κουτσούμπα,
ΓΓ της ΚΕ του ΚΚΕ**

Αυτές τις μέρες η κυβέρνηση ετοιμάζεται να στείλει λίστα μεταρρυθμίσεων στους εταίρους της και μαζί με αυτή και το λογαριασμό στη λαϊκή οικογένεια που θα πληρώσει τελικά πάλι το κόστος της συμφωνίας που υπέγραψε η κυβέρνηση. Μια συμφωνία την οποία ακόμα δεν έχει φέρει στη Βουλή, και για ενημέρωση και για ονομαστική ψηφοφορία, όπως έχει ζητήσει το ΚΚΕ.

Παρ’ όλα αυτά, εμείς δεν θεωρούμε ότι είναι δευτερεύον ζήτημα, ταυτόχρονα να συζητάμε σήμερα εδώ για ένα τόσο σοβαρό θέμα που είναι ο ονομαζόμενος σχολικός εκφοβισμός.

Είναι αλήθεια ότι τα τελευταία χρόνια γίνεται αρκετή συζήτηση και υπάρχει προβληματισμός γύρω από το ζήτημα της ενδοσχολικής βίας και των φαινομένων εκφοβισμού μέσα στο σχολείο, στις σχολές. Το ζήτημα ξαναήρθε στο προσκήνιο, δυστυχώς, με τραγικό τρόπο μετά το θάνατο του σπουδαστή στα Γιάννενα.

Μια σειρά πραγματικά γεγονότα και περιστατικά καθώς και προβλήματα που υπάρχουν μέσα στα σχολεία και εντοπίζονται από γονείς και εκπαιδευτικούς, τα οποία μόνιμα

και σταθερά πρέπει να απασχολούν και να γίνονται υπόθεση του κινήματος, μπαίνουν με πρόχειρο και ανεύθυνο τρόπο στην ίδια μοίρα με καταστάσεις και φυσιολογικές συνθήκες που υπήρχαν, υπάρχουν και θα υπάρχουν μέσα στη ζωή της σχολικής κοινότητας.

Αυτά διογκώνονται και μπλέκονται με στοιχεία υπερβολής, στα πλαίσια συγκεκριμένων στοχεύσεων και σχεδιασμών, διαμορφώνοντας τελικά ένα δαιδαλώδες τοπίο γύρω από το ζήτημα.

Πολλοί γονείς, εκπαιδευτικοί και μαθητές προβληματίζονται, ανησυχούν, ψάχνουν απαντήσεις, απαιτούν - και σωστά - έγκαιρη και ολοκληρωμένη ενημέρωση γύρω από το ζήτημα σε μια περίοδο που οι ίδιες οι λαϊκές οικογένειες έχουν χίλια δύο προβλήματα που τους ταλανίζουν.

Εύλογα δημιουργούνται μια σειρά ερωτήματα γύρω από το ζήτημα του «σχολικού εκφοβισμού» ή του περιβόητου «μπούλινγκ».

Υπάρχει πραγματικό πρόβλημα στα σχολεία σήμερα και ποιο είναι αυτό;

Η επιθετικότητα που εκδηλώνουν τα παιδιά και οι έφηβοι στη συμπεριφορά τους είναι καινούργιο φαινόμενο;

Αυτές οι συμπεριφορές, που σε περίοδο κρίσης πολλαπλασιάζονται, έχουν καθαρά ενδοσχολικές αιτίες;

Ποιες είναι οι πραγματικές στοχεύσεις των διαφόρων εκστρατειών του υπουργείου Παιδείας και των διάφορων ΜΚΟ, οι οποίες συσκοτίζουν τελικά τις αιτίες του προβλήματος, μπερδεύουν και δημιουργούν συγχύσεις;

Τελικά, μπορούν αυτοί που γεννούν το πρόβλημα για το λαό και τη νεολαία, που εντείνουν την επίθεση στη ζωή και τα δικαιώματά της να είναι μέρος της λύσης αυτών των προβλημάτων;

Ανοίγουμε τη συζήτηση. Καταθέτουμε σκέψεις και προβληματισμούς

Μέσα από τη σημερινή ημερίδα του ΚΣ της ΚΝΕ θα θέλαμε να καταθέσουμε ορισμένες σκέψεις και προβληματισμούς γύρω από ένα ζήτημα που σίγουρα έχει πολλές πλευρές και προεκτάσεις, οι οποίες χρήζουν συγκεκριμένης επιστημονικής μελέτης και έρευνας.

Δεν επιδιώκουμε να δώσουμε τελικά και ολοκληρωμένα συμπεράσματα ούτε να κλείσουμε σήμερα τη συζήτηση.

Το αντίθετο. Ανοίγουμε τη συζήτηση και τον προβληματισμό, στον οποίο μπορούν να συμβάλουν με θετικό τρόπο επιστήμονες και εκπαιδευτικοί, το κίνημα των γονιών, σωματεία και φορείς του κινήματος, όλοι όσοι έχουν πραγματική αγωνία για το μέλλον και την προοπτική της νέας γενιάς, που δεν πρέπει να αφηθεί στα χέρια των εκμεταλλευτών και των μηχανισμών τους.

Το Κόμμα μας δεν ασχολείται πρώτη φορά ούτε ευκαιριακά με όλα αυτά τα ζητήματα. Με προβλήματα που αφορούν γενικά τη νεολαία και με πιο ειδικές εκφάνσεις τους.

Να θυμίσω μόνο ότι την τελευταία 10ετία έχει πραγματοποιήσει δύο Πανελλαδικές Κομματικές Συνδιασκέψεις για τη νεολαία, υπάρχει συνεχής αρθρογραφία στην ΚΟΜΕΠ και το «Ριζοσπάστη», στα «Θέματα Παιδείας», έχουν πραγματοποιηθεί δεκάδες συζητή-

σεις στα Φεστιβάλ ΚΝΕ - «Οδηγητή».

Μέσα στο κίνημα και την καθημερινή μας δράση, τα οξυμένα προβλήματα των νέων των λαϊκών οικογενειών είναι μόνιμα στο επίκεντρο. **Με τη σημερινή ημερίδα δίνουμε συνέχεια στη συζήτηση και τον προβληματισμό που έχει να κάνει με τα προβλήματα που αφορούν τη διαπαιδαγώγηση των παιδιών μας, στη βοήθεια και την ευθύνη που έχουμε, ως γονείς, ως εκπαιδευτικοί, ως κομμουνιστές όχι μόνο στο να καλλιεργήσουμε μια σειρά αξίες, κυρίως στο να διαμορφώσουμε μια ολόκληρη στάση και αντίληψη ζωής στα παιδιά μας. Μας νοιάζει το παρόν και το μέλλον της νέας γενιάς.**

Η συζήτηση που γίνεται τα τελευταία χρόνια στα σχολεία, σε εφημερίδες, τηλεοπτικές εκπομπές κ.λπ. γύρω από το φαινόμενο του "σχολικού εκφοβισμού", όπως αποδίδεται συνήθως στα ελληνικά ο όρος "μπούλινγκ" δεν είναι τυχαία ούτε προέκυψε αυθόρμητα, μέσα από μια πραγματικά μεγάλη, τουλάχιστον για τη χώρα μας, ένταση του προβλήματος.

Στη συνέχεια και μέσα από τις θεματικές ομιλίες θα αναδειχτεί αν υπάρχει και ποιο είναι τελικά το φαινόμενο για το οποίο μιλάμε. Βέβαια, για ένα ζήτημα ή φαινόμενο, αν θέλετε, που δεν είναι ακόμα επιστημονικά οριοθετημένο, εδώ και 4 χρόνια, από το 2011, η 6η Μάρτη έχει καθιερωθεί από το υπουργείο Παιδείας ως «Ημέρα κατά της Βίας στο Σχολείο».

Ταυτόχρονα, κάτω από το βάρος των εξελίξεων, με τον τραγικό θάνατο του σπουδαστή στα Γιάννενα, η κυβέρνηση έσπευσε να φέρει την προηγούμενη βδομάδα στη Βουλή νομοθετική παρέμβαση για την ποινικοποίηση του "μπούλινγκ".

Σε έναν από τους ορισμούς που δίνεται στο συγκεκριμένο φαινόμενο εντοπίζονται τα εξής στοιχεία: «Ο σχολικός εκφοβισμός είναι μια μορφή βίας με τρία κύρια χαρακτηριστικά: α) συνειδητή επιθετική συμπεριφορά κάποιου/ων εναντίον άλλου/ων, β) έχει επαναλαμβανόμενο χαρακτήρα και γ) υπάρχει σαφής διαφορά ισχύος (π.χ., σαφής υπεροχή φυσικής δύναμης ή κοινωνικής ισχύος του εκφοβιστή - θύτη σε σχέση με το στόχο - θύμα)».

Είναι σαφές ότι μια σειρά πλευρές ή εκφάν-

σεις των παραπάνω διατυπώσεων πραγματικά υπάρχουν μέσα στα σχολεία. Δεν είναι σωστό να λέγεται ότι όλα είναι ψέματα, ότι είναι τεχνητά, ότι είναι προπαγάνδα. Όλη η εκστρατεία ενάντια στο σχολικό εκφοβισμό πατάει πάνω σε πραγματικά γεγονότα.

Τα τελευταία χρόνια, ιδιαίτερα εν μέσω της κρίσης, μεγάλωσαν συνολικά τα προβλήματα και οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι λαϊκές οικογένειες. Μεγάλωσαν τα άγχη, τα οικονομικά βάρη και η ανασφάλεια και αυτό είχε και έχει αντανάκλαση και στα παιδιά. Δε θα ήταν υπερβολικό να πούμε ότι τα παιδιά είναι τα μεγάλα θύματα της κρίσης και των αδιεξόδων ενός συστήματος που αναγνωρίζει σαν μοναδικό θεό του το κέρδος.

Χρειάζεται σίγουρα μελέτη και παραπέρα ψάξιμο των επιπτώσεων αυτής της κατάστασης στις στάσεις και τη συμπεριφορά των νέων.

Οι παραβατικές συμπεριφορές και τα "φαινόμενα σχολικού εκφοβισμού" που εντοπίζουν και μια σειρά έρευνες - με όλα τα ερωτηματικά φυσικά που έχουμε όσον αφορά στην πλήρη επιστημονική εγκυρότητά τους - οι νέες μορφές που παίρνουν αυτές οι συμπεριφορές, όπως ο διαδικτυακός εκφοβισμός, χρειάζεται οπωσδήποτε να μελετηθούν καλύτερα.

Το πρόβλημα δεν λύνεται με το να βάζουμε ταμπέλες

Θεωρούμε ότι είναι απαραίτητο, βασικά, να κατανοηθούν καλά οι συνθήκες, το έδαφος

των περιστατικών λύνεται από τους ίδιους τους εμπλεκόμενους με τη βοήθεια των εκπαιδευτικών και των γονιών.

Η καθημερινότητα μέσα στα σχολεία είναι γεμάτη από τέτοια παραδείγματα που δεν θα είχε νόημα να αναλύσουμε. Όλοι μας σαν παιδιά έχουμε μαλώσει, έχουμε τσακωθεί με τους φίλους και τους συμμαθητές μας, έχουμε πει μια κουβέντα παραπάνω, έχουμε πειράξει κάποιο συμμαθητή και οι ίδιοι έχουμε δεχτεί αντίστοιχα πειράγματα, έχουμε θυμώσει με κάποιο συμμαθητή μας και στο επόμενο διάλειμμα πάλι παίζαμε μαζί.

Αυτός είναι ο φυσιολογικός τρόπος κοινωνικοποίησης του παιδιού, αυτές τις διαδικασίες έχει η ένταξη στην ομάδα ανάμεσα σε παιδιά. Η διαμόρφωση του χαρακτήρα και της προσωπικότητας δεν γίνεται μέσα σε συνθήκες πειραματικού σωλήνα.

Από αυτήν την παραδοχή δεν προκύπτει βέβαια το συμπέρασμα ότι δεν υπάρχει κανένα πρόβλημα. Έχει βάση αυτό που εντοπίζουν πολλοί εκπαιδευτικοί και γονείς για αύξηση της επιθετικότητας των παιδιών ή περιστατικά συγκρούσεων μεταξύ των μαθητών.

Μπορούν όλα αυτά να μπουν κάτω από μία ομπρέλα και να ονομαστούν φαινόμενο; Και αν ναι, το κύριο ερώτημα που ανακύπτει δεν είναι μήπως το: ποια η «ρίζα» του προβλήματος;

Οι αιτίες πρέπει να αναζητηθούν μέσα στην κοινωνία

Οι αιτίες του προβλήματος, κατά τη γνώμη

Οι αιτίες του προβλήματος, κατά τη γνώμη μας, πρέπει να αναζητηθούν μέσα στην κοινωνία. Μέσα στο ίδιο το καπιταλιστικό σύστημα που, από την ίδια τη φύση του, καλλιεργεί τον ανταγωνισμό, την κοινωνική βαρβαρότητα. Καλλιεργεί τις "αξίες" της εκμεταλλεύτριας τάξης, την αντίληψη "ο θάνατός σου η ζωή μου"

μέσα στο οποίο γεννιούνται και αναπαράγονται. Με αυτόν τον τρόπο, μπορούμε αυτά τα φαινόμενα να τα κατανοήσουμε και κατά συνέπεια να τα αντιμετωπίσουμε.

Το ερώτημα είναι αν μπορεί να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά το όποιο πραγματικό πρόβλημα υπάρχει, μέσω μιας γενίκευσης, που επιχειρείται πολλές φορές μέσα και από ασαφείς ορισμούς.

Δε λύνεται το πρόβλημα με το να βάζουμε τα πάντα κάτω από την ταμπέλα του "μπούλινγκ". Να ταυτίζονται, κάτω από έναν τίτλο - ομπρέλα, διαφορετικά πράγματα, συμπεριφορές που έχουν διαφορετικά κίνητρα και αποτελέσματα.

Οι εκπαιδευτικοί, αλλά και οι γονείς, γνωρίζουμε ότι τα παιδιά κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού, στην προσπάθεια να κοινωνικοποιηθούν, να βρουν το ρόλο τους στην ομάδα, έρχονται σε κόντρες, συγκρούσεις και διαμάχες. Η συντριπτική πλειοψηφία αυτών

μας, πρέπει να αναζητηθούν μέσα στην κοινωνία. Μέσα στο ίδιο το καπιταλιστικό σύστημα που, από την ίδια τη φύση του, καλλιεργεί τον ανταγωνισμό, την κοινωνική βαρβαρότητα. Καλλιεργεί τις "αξίες" της εκμεταλλεύτριας τάξης, την αντίληψη "ο θάνατός σου η ζωή μου".

Αυτό που ακούει συνήθως, σχεδόν από παντού, ο μαθητής, ο σπουδαστής, ο φοιτητής, είναι ότι πρέπει "να κοιτάει την πάρτη του", να βρει έναν τρόπο να βολεψει ο ίδιος και να μη νοιάζεται για το τι κάνουν οι άλλοι.

Πολύ περισσότερο, να μην ασχολείται με αγώνες, διεκδικήσεις, συλλογική οργάνωση, αφού όλα αυτά θεωρούνται "ξεπερασμένα", "χωρίς κανένα όφελος".

Και όλα αυτά προφανώς αναπαράγονται και από το εκπαιδευτικό σύστημα με τη μετατροπή του σχολείου σε εξεταστικό κέντρο, βάζοντας τους μαθητές να κυνηγούν τις επι-

δόσεις και τους βαθμούς, τις "επιδόσεις" και τα πολλά, κατ' όνομα, "προσόντα".

Η ίδια η μετατροπή της μόρφωσης και της υγιούς κοινωνικοποίησης σε "δεξιότητες", για να "γίνεις πιο ανταγωνιστικός" στην αγορά εργασίας, συμπαραλιάζει κυριολεκτικά την προσωπικότητα του νέου ανθρώπου, του αποστερεί βασικές ανάγκες που έχει στην παιδική, την εφηβική του ηλικία, ακόμα και στα υπόλοιπα πρώτα χρόνια της ενήλικης πλέον νεότητάς του.

Το "νέο σχολείο" της αγοράς εντείνει την ημιμάθεια, την αποσπασματικότητα της γνώσης, γίνεται πιο αντιδραστικό, βαθαίνοντας τις ταξικές ανισότητες.

Ταυτόχρονα, το παιδί και η οικογένειά του ζουν και υπάρχουν μέσα στην κοινωνία και σε αλληλεπίδραση μ' αυτήν. Η κοινωνία δεν είναι απλά ένα άθροισμα ξεχωριστών ατόμων.

Διαμορφώνονται σχέσεις πολύπλοκες και αντιφατικές.

Ο άνθρωπος δε βρίσκεται μέσα στην κοινωνία μόνο τις εξωτερικές συνθήκες που πρέπει να προσαρμόσει σε αυτές τη δραστηριότητά του, αλλά τις τροποποιεί με τη δράση του.

Οι κοινωνικές σχέσεις δεν είναι απλά "εξωτερικό περιβάλλον" για τον άνθρωπο, οι κοινωνικές συνθήκες κουβαλάνε μέσα τους τα κίνητρα και τους σκοπούς της δραστηριότητας, τα μέσα και τους τρόπους της, με μια λέξη η κοινωνία παράγει τη δραστηριότητα των ατόμων που τη συνθέτουν.

Γι' αυτό ισχυριζόμαστε ότι όσο λάθος είναι να λέμε, ότι για όλα φταίει η φύση και το DNA του ανθρώπου και στην προκειμένη περίπτωση του παιδιού που υποπίπτει σε κάποιο είδος παραβατική συμπεριφορά, άλλο τόσο λανθασμένο είναι το ότι για όλα φταίει το περιβάλλον και ο κοινωνικός περίγυρος.

Η δεύτερη λογική αξιοποιείται από μια σειρά αναλυτές, για να ενοχοποιήσουν τα παιδιά των λαϊκών οικογενειών και περιοχών. Προ-

φανώς, αρκετοί από όσους ισχυρίζονται απόλυτα κάτι τέτοιο, ποτέ τους δεν θα έμειναν σε λαϊκές γειτονιές για να δουν από κοντά τι σημαίνει πραγματική φιλία, αλληλεγγύη, συμπόνια ειλικρινής για το συνάνθρωπο, σεβασμός.

Οπωσδήποτε λέγοντας αυτό, δεν παραγνωρίζουμε το γεγονός ότι άνθρωποι, που οι ίδιοι και οι οικογένειές τους βιώνουν, ειδικά σε συνθήκες καπιταλιστικής κρίσης, την εξαθλίωση και τον αποκλεισμό, περιθωριοποιούνται και είναι πιο ευάλωτοι.

Η κοινωνία, η ηθική της, οι στάσεις, οι συμπεριφορές κ.λπ., καθορίζονται από το συγκεκριμένο κοινωνικοοικονομικό σύστημα μέσα στο οποίο υπάρχουν.

Σ' αυτό το πλαίσιο πρέπει να ψάξουμε και τις νέες μορφές παρενόχλησης που εμφανίστηκαν τα τελευταία χρόνια. Μέσα και από τη

χρήση του διαδικτύου και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης.

Δεν ξεχνάμε ούτε στιγμή ποιοι είναι αυτοί που προβάλλουν αυτούς τους τρόπους επικοινωνίας, ποιοι είναι αυτοί που αποθεώνουν τη χρήση συγκεκριμένων εφαρμογών νέων τεχνολογιών: Και δεν είναι άλλο από τους μονοπωλιακούς ομίλους που συνεχώς θησαυρίζουν.

Είναι οι ίδιοι που καλλιέργησαν τη λογική της "κλειδαρότρυνας", των διάφορων τηλεοπτικών και όχι μόνο "σκουπιδιών", που βγάζουν στη φόρα την αυστηρά προσωπική ζωή των συμμετεχόντων. Δεν είναι πολλά τα χρόνια που πέρασαν από τα διάφορα τηλεοπτικά "big brother" και Σία.

Το ίδιο το σύστημα προβάλλει την επιθετικότητα

Ο καπιταλισμός διαπαιδαγωγεί από πολύ μικρή ηλικία τα παιδιά μας.

Το ίδιο το σύστημα προβάλλει την επιθετικότητα και αποθεώνει την ατομική βία του "υπερήρωα" και του "άτρωτου" που "καθαρίζει" τους αντιπάλους του, μέσα από ταινίες, σειρές και εκπομπές στην τηλεόραση και το διαδίκτυο, μέσα από διαφημίσεις, παιχνίδια, ακόμα και κινούμενα σχέδια.

Ποιοι είναι αυτοί που κόπτονται να "πατάξουν τη βία στα σχολεία";

Είναι οι κυβερνήσεις και τα αστικά κόμματα που, μαζί με την ΕΕ και το ΝΑΤΟ, συμμετέχουν σε ιμπεριαλιστικές επεμβάσεις και πολέμους, σκοτώνοντας και σακατεύοντας εκατομμύρια παιδιά.

Παρουσιάζονται σαν επίδοξοι "σωτήρες" αυτοί που καταδικάζουν τους μαθητές και τις οικογένειές τους στη φτώχεια, στην ανασφάλεια, στην κρίση.

Που καλλιεργούν τη "ναρκω-κουλτούρα", το διαχωρισμό των ναρκωτικών σε "σκληρά" και "μαλακά". Αυτοί που με την πολιτική τους αναπαράγουν την ανισοτιμία και φυλετική καταπίεση της γυναίκας. Το κόμματα και η λυκοσυμμαχία της ΕΕ που υπερασπίζονται το ίδιο το σύστημα που γεννά και αναπαράγει το ρατσισμό, το φασισμό, την ξενοφοβία. Οι δυνάμεις αυτές που προωθούν ένα ταξικό και ανταγωνιστικό σχολείο, που αδειάζει τα μυαλά των μαθητών και τις τσέπες των γονιών και ανοίγει τις πόρτες στους κάθε λογής εκμεταλευτές μεγαλοεπιχειρηματίες.

Καλλιεργούν, με λίγα λόγια, αξίες, τρόπους και στάσεις ζωής που τελικά αντιστρατεύονται την ίδια την ανθρώπινη υπόσταση, κατακερματίζουν τη νεανική προσωπικότη-

τα, διαμορφώνουν νέους ανθρώπους φοβισμένους, αδύναμους να πάρουν τη ζωή στα χέρια τους.

Αυτές τις εμπειρίες συσσωρεύουν τα παιδιά μέσα στο σημερινό περιβάλλον που κυριαρχούν οι καπιταλιστικές σχέσεις παραγωγής. Αυτό είναι το θερμοκήπιο μέσα στο οποίο καλλιεργούνται, αναπαράγονται και διογκώνονται φαινόμενα όπως αυτό του "σχολικού εκφοβισμού".

Δεν είναι τυχαίο ότι πάνω σε αυτό το πρόβλημα έχει στηθεί μία ολόκληρη επιχείρηση, που, πέραν των άλλων, συμμετέχουν και διάφορες ΜΚΟ.

Αλήθεια, πιστεύει κανείς ότι το πρόβλημα μπορούν να το αντιμετωπίσουν οι διάφορες ΜΚΟ, που διαχειρίζονται τεράστια κονδύλια;

Πιστεύει ειλικρινά κανείς ότι υπάρχει περίπτωση να το αντιμετωπίσουν οι παρεμβάσεις εισαγγελέων και οι "περιπολιές" μαθητών και καθηγητών σε ρόλο αστυνομικού στα διαλείμματα, κατά τα πρότυπα του "αστυνομικού της γειτονιάς" που σκαρφίζονται ορισμένοι "αρμόδιοι";

Δεν μπορεί κανείς να πέφτει από τα σύννεφα όταν αυτές οι "αξίες" ενός σάπιου εκμεταλλευτικού συστήματος, ενός σάπιου και διεφθαρμένου αστικού κράτους και η στάση ζωής που καλλιεργείται κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες, παίρνουν τη μορφή μιας επιθετικής, παραβατικής συμπεριφοράς.

Να γίνει υπόθεση συλλόγων, σωματείων, γονιών, μαθητών, φοιτητών

Συνεπώς, η αντιμετώπιση του συγκεκριμένου προβλήματος δεν μπορεί παρά να βρίσκεται στην αναζήτηση των ακριβώς αντίθετων, ριζικά διαφορετικών αξιών από αυτές που μας προβάλλουν και ταυτόχρονα τις νομοθετούν.

Ενώ το σχολείο είναι συλλογικός χώρος, σήμερα δε λειτουργεί έτσι. Στη θέση του ανταγωνισμού πρέπει να μπαίνει η ομαδικότητα, η αλληλοβοήθεια, η αλληλεγγύη, να γνωρίζουμε τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μαθητές, τα παιδιά μας, σε κάθε σχολείο και γειτονιά.

Στη θέση του ατομισμού να μπει η συλλογικότητα. Στη θέση της αδιαφορίας για το τι συμβαίνει γύρω μας, να μπει η οργανωμένη διεκδίκηση.

Στη θέση της καλλιέργειας κλίματος γενικής απειλής μαθητών από μαθητές να μπαίνει το σύνθημα: **«Ένας για όλους και όλοι για έναν», «μαζί είμαστε πιο δυνατοί».**

Η συζήτηση για την αντιμετώπιση του "σχολικού εκφοβισμού", αλλά και για τη στήριξη και αλληλεγγύη προς τους μαθητές και τις οικογένειες που αντιμετωπίζουν οποιοδήποτε πρόβλημα (οικονομικό, υγείας κ.λπ.), χρειάζεται να γίνει πρώτα και κύρια υπόθεση των συλλόγων, των σωματείων, των γονιών και φυσικά των ίδιων των μαθητών και φοιτητών - σπουδαστών, μέσα από τα μαθητικά τους συμβούλια, μέσα από τους συλλόγους τους.

Έτσι μπορεί να αντιμετωπίζεται ο "σχολικός εκφοβισμός", αλλά και ο "εκφοβισμός" προς

τα παιδιά και τις λαϊκές οικογένειες που γίνεται με πρόσημα την καταπολέμηση του "σχολικού εκφοβισμού", από όλους αυτούς που γεννούν και αναπαράγουν τα προβλήματα των λαϊκών οικογενειών.

Για το Κόμμα μας, η συζήτηση γύρω από τα προβλήματα της νεολαίας, με τις διάφορες μορφές που αυτά εκφράζονται, δεν είναι και ποτέ δεν ήταν μια αποστειρωμένη και ακαδημαϊκού τύπου συζήτηση.

Η ικανότητα που πρέπει συνολικά σαν Κόμμα και ΚΝΕ να κατακτάμε στον ιδεολογικό αγώνα, στην επιστημονική μελέτη και ανάλυση της πραγματικότητας είναι όπλο και εργαλείο στην ταξική πάλη απέναντι στους απολογητές του καπιταλισμού, που με διάφορα γιατροσόφια προσπαθούν να μακιγιάρουν το γερασμένο καπιταλισμό.

Η στάση αγώνα και διεκδίκησης γύρω από άμεσα ζητήματα που καίνε σήμερα τις λαϊκές οικογένειες.

Η διεκδίκηση της ανάκτησης των απωλειών από τα χρόνια της κρίσης.

Η διεκδίκηση για επαρκή χρηματοδότηση των σχολικών επιτροπών, την πρόσληψη του απαραίτητου εκπαιδευτικού προσωπικού.

Η πάλη για να μην υπάρχει μαθητής, φοιτητής, χωρίς ρεύμα στο σπίτι.

Η διεκδίκηση για ζητήματα υποσιτισμού και ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης.

Η άμεση έκφραση μέσα από σωματεία, συλλόγους, λαϊκές επιτροπές έμπρακτης αλληλεγγύης σε όλους όσους την έχουν ανάγκη.

Η πάλη για τις σύγχρονες ανάγκες στη μόρφωση και τη ζωή. Είναι το καλύτερο μάθημα ζωής για τα παιδιά μας.

δράση, την αλληλεγγύη, την αγάπη προς τη μόρφωση και την ίδια τη ζωή, με τη δύναμη του προσωπικού παραδείγματος καλλιέργει την αγωνιστική - μαχητική ανυπότακτη στάση ζωής.

Σαν ΚΚΕ κατανοούμε τις ευθύνες μας απέναντι στα προβλήματα της νεολαίας και στο κίνημά της, απέναντι στις οικογένειες που γονατίζουν κυριολεκτικά από τα βάρη της αντιλαϊκής πολιτικής και που αυτά τα βάρη διογκώνονται από το τεράστιο κόστος της εκπαίδευσης.

Τους γονείς που παράλληλα βιώνουν το καθημερινό άγχος και την αγωνία της διαπαιδαγώγησης και της ανατροφής των παιδιών τους σε μια κοινωνία με οξυμένα προβλήματα και αντιφάσεις.

Αυτή η αγωνία γίνεται πρόσφορο πεδίο, ώστε ορισμένοι να δοκιμάζουν και να προωθούν μια σειρά επικίνδυνους σχεδιασμούς και βέβαια, όπως συμβαίνει με όλα στον καπιταλισμό, να γίνεται πεδίο κερδοφορίας.

Τα προηγούμενα χρόνια, μέσα στην καρδιά της καπιταλιστικής κρίσης πολλαπλασιάστηκαν οι αναφορές στο internet, σε περιοδικά και εφημερίδες που προσπαθούσαν να δώσουν διάφορες οδηγίες και συνταγές για το πώς πρέπει να διαχειριστεί ο γονιός την κρίση, μιλώντας γι' αυτήν στα παιδιά του, τρόπους για να αποφορτιστεί το τεταμένο κλίμα στην οικογένεια, κ.τ.λ. Διοργανώθηκαν σεμινάρια για γονείς από κέντρα συμβουλευτικής επί πληρωμή, "άοσμα", σταξικά, στη σφαίρα μιας ανώδυνης και φυσικά αναποτελεσματικής γενικής ευχολογικής θεώρησης.

Κανένα ζήτημα, με όποια μορφή και αν

λο τρόπο και πάντως έντεχνα, στοχοποιείται ακριβώς η δράση που είναι αναγκαία για την αντιμετώπιση τέτοιων φαινομένων, χαρακτηρίζοντας ως δήθεν βίαιες τις κινητοποιήσεις και τις όποιες αντιδράσεις απέναντι στο σημερινό εκπαιδευτικό και κοινωνικό σύστημα, βαφτίζοντας "παρεμπόδιση", "βία" και "τρομοκρατία" τις λαϊκές και νεολαιίστικες κινητοποιήσεις για τη διεκδίκηση των σύγχρονων αναγκών, μπλέκοντας σκόπιμα τον τυχοδιωκτισμό, τον καιροσκοπισμό, τις ενέργειες ατομικής τρομοκρατίας και δολιοφθορών, στα οποία εμπλέκονται και μηχανισμοί του κράτους και διάφορων υπηρεσιών.

του κεφαλαίου, στις δυνάμεις της σήψης, του αυταρχισμού, της καταστολής, του ιμπεριαλιστικού πολέμου, στην ΕΕ και τις αστικές κυβερνήσεις διαχείρισης του συστήματος της διαφθοράς.

Η μεγάλη πλειοψηφία της νεολαίας μπορεί να παλέψει για τη ζωή που της αξίζει, δίπλα και μαζί με την εργατική τάξη και τον εργαζόμενο λαό.

Ο δρόμος για θετικές αλλαγές στη ζωή της νεολαίας, για συνολική ποιοτική αλλαγή, γίνεται ορατός στο βαθμό που οι νέες και οι νέοι μέσα και από την ίδια τους την πείρα, από την οργάνωση του αγώνα της συλλογικής διεκδίκησης και της αλληλεγγύης θα θέσουν στην προμετωπίδα της πάλης τους το στόχο της κατάργησης του συστήματος της εκμετάλλευσης ανθρώπου από άνθρωπο, του καπιταλισμού, για την οικοδόμηση μιας νέας κοινωνίας, του σοσιαλισμού - κομμουνισμού.

Το μέλλον της νεολαίας να μην αφεθεί στα χέρια των εκμεταλλευτών

Έχει πραγματικά μεγάλη σημασία η μελέτη των στάσεων και των συμπεριφορών της νεολαίας καθώς και νέων προβλημάτων που εμφανίζονται ή το ίδιο το σύστημα θα λέγαμε δημιουργεί από τη σκοπιά της προοπτικής της νεολαίας και του κινήματός της.

Έχει σημασία η μελέτη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της νεολαίας, ιδιαιτέρως της μαθητικής ή της φοιτητικής, χαρακτηριστικών όπως η μεταβατικότητα, η ρευστότητα, η ψυχολογία, οι αναζητήσεις και ο σύγχρονος τρόπος ζωής της.

Χρειάζεται μαχητικά μέσα στη ζωή και τη δράση, με κατάλληλο περιεχόμενο και μορφές δράσης, να αντιμετωπίζεται η στόχευση που έχει το εκμεταλλευτικό σύστημα να εγκλωβίζει τους νέους σε λαβύρινθους και αδιέξοδα που το ίδιο γεννά και αναπαράγει.

Το μέλλον της νεολαίας δεν μπορεί να αφεθεί στα χέρια των εκμεταλλευτών της εργατικής και λαϊκής οικογένειας, στις δυνάμεις

Στη θέση του ατομισμού να μπει η συλλογικότητα. Στη θέση της αδιαφορίας για το τι συμβαίνει γύρω μας, να μπει η οργανωμένη διεκδίκηση. Στη θέση της καλλιέργειας κλίματος γενικής απειλής μαθητών από μαθητές να μπαίνει το σύνθημα: "Ένας για όλους και όλοι για έναν", "μαζί είμαστε πιο δυνατοί".

Είναι το καλύτερο πεδίο που μπορεί και πρέπει να συναντηθεί η αγωνία όλων μας για το μέλλον της νεολαίας.

Γύρω από το θέμα ξεδιπλώνονται μια σειρά σχεδιασμοί

Η δράση της ΚΝΕ μέσα στη νεολαία, όπου ζει, μορφώνεται και διασκεδάει, καλλιέργει πλατιά και μαζικά στη νεολαία αξίες, πρότυπα και ιδανικά που έρχονται σε ρήξη με τη σήψη και τη διαφθορά που γεννά ο καπιταλισμός με τα αστικά πρότυπα ζωής.

Πολεμάει την προσπάθεια της αστικής τάξης να χειραγωγήσει τις συνειδήσεις των νέων, να τους περιθωριοποιήσει, να τους εγκλωβίσει σε αδιέξοδα, να τους μάθει να ζουν με υποκατάστατα. Μέσα από τη συλλογική

εμφανίζεται δεν είναι άχρωμο, ουδέτερο και σταξικό.

Το σίγουρο είναι ότι γύρω από το ζήτημα του "σχολικού εκφοβισμού" ξεδιπλώνονται μια σειρά σχεδιασμοί, με την αξιοποίηση διάφορων κρατικών φορέων, ΜΚΟ και άλλων δομών, που έχουν σαφείς ιδεολογικές και πολιτικές στοχεύσεις.

Συνδέονται με την επιδίωξη να χτυπηθεί η συγκεκριμένη οργάνωση αντιστάσεων απέναντι στην αστική, αντιλαϊκή πολιτική, να ενσωματωθούν μέσα στα όρια του συστήματος οι όποιες τάσεις αμφισβήτησης και ριζοσπαστισμού εμφανίζονται, να καταπολεμηθεί η ιδέα, αλλά κυρίως η οργανωμένη δράση για την ανατροπή του σημερινού εκμεταλλευτικού συστήματος.

Το σύστημα, με πολυπλόκαμους μηχανισμούς, караδοκεί στο να ελέγξει και να οδηγήσει σε αδιέξοδους δρόμους την όποια αντίδραση, κυρίως της νεολαίας, που δεν έχει ακόμη συσσωρεύσει μεγάλη κοινωνική εμπειρία.

Μας προβληματίζει ότι με τον ένα ή τον άλ-

Δείτε εδώ όλες τις παρεμβάσεις στην ημερίδα του Κεντρικού Συμβουλίου της ΚΝΕ

Ημερίδα του ΚΣ της ΚΝΕ με θέμα

"Σχολικός εκφοβισμός: Μύθοι και πραγματικότητα"

Για μια άλλη προσέγγιση της παιδικής επιθετικότητας

Ο "Οδηγητής" συνεχίζει σ' αυτό το φύλλο τη δημοσίευση των παρεμβάσεων στην ημερίδα που διοργάνωσε το Κεντρικό Συμβούλιο της ΚΝΕ την Παρασκευή 27 Μάρτη στο Πάντειο Πάνεπιστήμιο με θέμα: **"Σχολικός εκφοβισμός: Μύθοι και πραγματικότητα"**. Στο προηγούμενο φύλλο δημοσιεύσαμε την εισαγωγική τοποθέτηση του σ. Δημήτρη Κουτσούμπα, ΓΓ της ΚΕ του ΚΚΕ. Σ' αυτό το φύλλο παρουσιάζουμε την ομιλία του **Ελισαίου Βαγενά**, διδάκτορα Παιδαγωγικής και Εξελικτικής Ψυχολογίας και μέλους της ΚΕ του ΚΚΕ, με θέμα: **"Για μια άλλη προσέγγιση της παιδικής επιθετικότητας"**.

Ένα πλήθος δημοσιευμάτων προσπαθεί τα τελευταία χρόνια να μας πείσει πως έχουμε μπροστά μας ένα μεγάλο ζήτημα στο οποίο δεν μπορεί να μείνει αδιάφορη η κοινωνία. Αυτό της «ενδοσχολικής βίας» ή του «σχολικού εκφοβισμού». Εδώ συχνά «παντρεύονται» οι πιο διαφορετικές εκδηλώσεις της συμπεριφοράς, από τη λεκτική επίθεση έως αποκρουστικές εγκληματικές ενέργειες, και μάλιστα με τέτοιο τρόπο που αναρωτιέσαι, μέχρι πού φτάνει η πραγματικότητα και πού ξεκινά ο μύθος γύρω από αυτό το ζήτημα;

Καταρχήν, εφόσον μιλάμε για ένα ζήτημα που εκδηλώνεται μέσα στο σχολείο, μέσα δηλαδή σε ένα οργανωμένο κοινωνικό σύνολο, μπορούμε εξ αρχής να θεωρήσουμε πως πρόκειται για ένα κοινωνικό ζήτημα. Επιπλέον, θα ήταν από μέρους μας λαθεμένο να ισχυριστούμε πως ο λεγόμενος σχολικός εκφοβισμός ή ενδοσχολική βία έχουν τείχη. Ότι δηλαδή ξεκινούν και σταματούν μόλις το παιδί, ο νέος περάσει στο προαύλιο του σχολείου, του εκπαιδευτικού του ιδρύματος και σταματά μόλις αυτός βγει απ' αυτό. Είναι προφανές πως αυτό το σύνθετο και πρώτα απ' όλα κοινωνικό ζήτημα έχει σαφή σχέση με τη συνολική διαδικασία διαμόρφωσης της προσωπικότητας του παιδιού, του εφήβου, του νέου. Υπάρχουν, βέβαια, όπως είπαμε, διάφο-

ροι ορισμοί του φαινομένου που εξετάζουμε σήμερα. Αν πάρουμε ως βάση τον ορισμό που θεωρεί πως έχουμε να κάνουμε με τη συχνή, συστηματική άσκηση βίας σε βάρος συνομηλίκων, τότε σαφώς το ζήτημα έχει σχέση με αυτό της παιδικής επιθετικότητας. Με την έννοια «επιθετικότητα» εννοούμε την ατομική ή συλλογική συμπεριφορά, πράξη που στοχεύει να προκαλέσει τη φυσική ή ψυχική βλάβη κάποιου ανθρώπου ή και ομάδας ανθρώπων.

Ορισμένες απαραίτητες επισημάνσεις

Έχει σημασία εδώ εξ αρχής να διευκρινίσουμε ορισμένα πράγματα:

Πρώτον, θα έχετε παρατηρήσει πως στις μέρες μας επανέρχονται απόψεις που προσδιορίζουν τις αιτίες της κάθε είδους επιθετικότητας, από το σχολικό εκφοβισμό έως τους ιμπεριαλιστικούς πολέμους, στα ζωώδη ένστικτα της βίας και στα γονίδια.

Σαφώς και δεν ευσταθούν τέτοιες απόψεις, που επιδιώκουν να μας πείσουν πως η επιθετική συμπεριφορά οφείλεται στο υπόβαθρο των ενστίκτων, στα γονίδια ή ότι είναι ένα φυσικό επακόλουθο της εκδήλωσης της ζωώδους φύσης του ανθρώπου. Από την εποχή τους ακόμα, οι Κ. Μαρξ και Φρ. Εγγελς

Ο Ελισαίος Βαγενάς στο βήμα της ημερίδας.

ασκούσαν σκληρή κριτική στις διάφορες ιδεαλιστικές, εξωπραγματικές αντιλήψεις περί "ανθρώπινης φύσης", που διαχωρίζονται από το κοινωνικό σύστημα, από την Ιστορία, από την ανθρώπινη δραστηριότητα, χαρακτηρίζοντας τέτοιες απόψεις ως «ομιχλώδη ουρανό της φιλοσοφικής φαντασίας»¹. Όπως, μεταξύ άλλων, σημείωνε ο μεγάλος Σοβιετικός ψυχολόγος Λέεβ Βιγκότσκι: «Το μπέρδεμα και η μη διάκριση του φυσικού από το πολιτιστικό, του φυσικού από το ιστορικό, του βιολογικού από το κοινωνικό στην ψυχολογική ανάπτυξη του παιδιού οδηγεί αναπόφευκτα στη θεμελιώδη λαθεμένη κατανόηση και ερμηνεία των δεδομένων»².

Ένα δεύτερο που απαιτείται να ξεκαθαρίσουμε είναι πως η επιθετική συμπεριφορά έχει κάθε φορά ένα συγκεκριμένο ιστορικό, κοινωνικό χαρακτήρα. Σε κάθε ιστορική εποχή, σε κάθε κοινωνία, διαφορετικά μπορεί να ορίζεται αυτή. Έτσι, μια συμπεριφορά που σήμερα θεωρείται επιθετική, σε άλλες εποχές και κοινωνίες να θεωρούνταν κάτι το φυσιολογικό, ακόμη και επιβεβλημένο.

Επίσης, ένα τρίτο ζήτημα που πρέπει εξ αρχής να διευκρινίσουμε είναι ότι το κοινωνικό περιβάλλον δεν αποτελεί κάποιον παράγοντα, ο οποίος καθορίζει τη συμπεριφορά της προσωπικότητας, αλλά αποτελεί τις ίδιες τις συνθήκες μέσα στις οποίες εξελίσσεται η δραστηριότητα του ανθρώπου και συμπερασματικά είναι η πηγή ανάπτυξης της προσωπικότητας.

Ο καπιταλισμός, που λειτουργεί στη βάση της εξασφάλισης κέρδους για τον καπιταλιστή, όχι μόνο δεν μπορεί να επιλύσει τις σύγχρονες λαϊκές ανάγκες, αλλά αποτελεί τη «μήτρα» της εμφάνισης μεγάλων οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων. Ας αναλογιστούμε, π.χ., πώς ζει και μεγαλώνει, ποιες οι οικογενειακές συνθήκες ενός παιδιού που οι γονείς του βιώνουν την ανεργία, την εξαθλίωση, τη φτώχεια, που έχουν βυθιστεί στην απόγνωση από τα οικονομικά αδιέξοδα μέσα στις συνθήκες της καπιταλιστικής κρίσης;

Επιπλέον, να πάρουμε υπόψη μας πως στην

κοινωνία μας έχει διαμορφωθεί, σε μεγάλη έκταση και βάθος, όλη εκείνη η κοινωνική βάση διαμόρφωσης τέτοιων "κοσμοθεωρητικών προτύπων", όπως αυτών του ατομισμού και του ανταγωνισμού, που με ακραίο τρόπο και μορφή μπορούν να οδηγήσουν στην επιθετική συμπεριφορά.

Η διαμόρφωση της προσωπικότητας είναι μια σύνθετη διαδικασία

Βεβαίως, αν και στις μέρες μας η κοινωνική βάση τέτοιων φαινομένων βρίσκεται στις καπιταλιστικές σχέσεις, αυτό καθόλου δε σημαίνει ότι όλοι στον καπιταλισμό θα γίνουν εγκληματίες ή όλοι θα οδηγηθούν σε "αντικοινωνικές" επιθετικές συμπεριφορές. Και αυτό γιατί η διαμόρφωση της προσωπικότητας αποτελεί μια σύνθετη, πολύπλοκη και αντιφατική διαδικασία. Η κοινωνία πράγματι διαμορφώνει την προσωπικότητα, αλλά η εξελικτική αυτή διαδικασία δεν είναι ευθύγραμμη, σ' αυτήν εμπλέκονται εσωτερικοί, ψυχικοί καθορισμοί, από τη δραστηριότητα του ίδιου του ανθρώπου.

Ο άνθρωπος, εξαιτίας της παραγωγικής εργασίας του, που άλλωστε τον διαχωρίζει από τα ζώα, μεταδίδει ό,τι καινούργιο κατακτά η μια γενιά στην άλλη μέσω των υλικών και πνευματικών αντικειμένων που δημιουργεί, όπως είναι για παράδειγμα η γλώσσα, ο πολιτισμός, τα διάφορα επιτεύγματα, η τεχνολογία κ.λπ. Στη συνέχεια, χάρη βέβαια στη διαδικασία της μάθησης, έχουμε την κατάκτησή τους από το παιδί. Πρόκειται για μια διαδικασία έμμεσης αφομοίωσης από το άτομο των αξιών του πολιτισμού. Μιας αφομοίωσης, εσωτερική καλύτερα, που γίνεται μέσω της επικοινωνίας, των κοινωνικών επαφών του παιδιού με τους ενήλικες και στη συνέχεια "αφομοιώνονται" στη συνείδησή του χάρη στις ατομικές ηθικές ανάγκες, συμφέροντα, ιδανικά, πεποιθήσεις, μοτίβα που διαμορφώνει κάθε προσωπικότητα.

Όταν, λοιπόν, όλο το κοινωνικό - οικονομικό

Όταν όλο το κοινωνικό - οικονομικό υπόβαθρο της καπιταλιστικής κοινωνίας, στηρίζεται πάνω στο κυνηγητό του κέρδους, στην εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο, είναι λογικό να αναπτύσσονται και τα ανάλογα κοινωνικά ιδανικά, πρότυπα και πεποιθήσεις, που μπορούν να συμβάλουν στην επιθετικότητα ή στην έλλειψη και στρεβλή διαμόρφωση άλλων, όπως η αλληλεγγύη, η ενσυναίσθηση, η ικανότητα να μπορείς να μπεις στη θέση του άλλου

υπόβαθρο της κοινωνίας μας, της καπιταλιστικής κοινωνίας, στηρίζεται πάνω στο κυνηγητό του κέρδους, στην εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο, είναι λογικό να αναπτύσσονται και τα ανάλογα κοινωνικά ιδανικά, πρότυπα και πεποιθήσεις, που μπορούν να συμβάλουν στην επιθετικότητα ή στην έλλειψη και σπρεβλή διαμόρφωση άλλων, όπως η αλληλεγγύη, η ενσυναίσθηση, η ικανότητα να μπορείς να μπεις στη θέση του άλλου.

Αυτό είναι "ένα το κρατούμενο", αλλά δε σημαίνει ότι μια προσωπικότητα θα "ρουφά" αδιακρίτως όλα τα "πρότυπα" που κυριαρχούν στο περιβάλλον της. Ούτε αυτομάτως η φτώχεια, η εξαθλίωση, η ανεργία οδηγούν στην επιθετική συμπεριφορά, στην εγκληματικότητα ή στη μαχητική αγωνιστική στάση

Έχει, λοιπόν, σημασία να δει κάποιος πώς μέσα από την "εσωτέρευση" από το παιδί εκείνων ή των άλλων προτύπων, κοινωνικών αξιών, μέσα από την κυρίαρχη δραστηριότητα και την "κοινωνική κατάσταση ανάπτυξης", το παιδί μπορεί να οδηγηθεί στην επιθετικότητα.

Για την ανάπτυξη επιθετικής συμπεριφοράς

Σε κάθε ηλικιακό στάδιο ανάπτυξης του ανθρώπου είναι διαφορετική η κυρίαρχη δραστηριότητά του, αυτή δηλαδή η δραστηριότητα που στο συγκεκριμένο στάδιο έχει μεγάλη σημασία για την παραπέρα ανάπτυξη της προσωπικότητας. Να γιατί βλέπουμε πως οι σοβαρές δυσκολίες, που μπορεί να

νουμε με μια εκδήλωση πρόσκαιρης συναισθηματικής φόρτισης αλλά με μια επιθετική συμπεριφορά με πιο βαθύ και μόνιμο χαρακτήρα. Και εδώ, όμως και πάλι, μπορεί να έχει αυτή η συμπεριφορά διαφορετικά ποιοτικά χαρακτηριστικά και αιτίες από περίπτωση σε περίπτωση.

Βλέπουμε, δηλαδή, πως μέσα στη διαδικασία ανάπτυξης της προσωπικότητας, μέσω της δραστηριότητας και μέσα στην ανθρώπινη κοινωνία, διαμορφώνονται τόσο οι ανάγκες όσο και τα κίνητρα, οι στόχοι της προσωπικότητας που κινητοποιούν τον άνθρωπο προς τη μια ή την άλλη κατεύθυνση και δημιουργούν τον "προσανατολισμό της προσωπικότητας".

Αν η όλη "σφαίρα των κινήτρων της προσωπικότητας" διαμορφώνεται με τέτοιον τρόπο που αποκτά έναν καθαρά εγωιστικό προσανατολισμό, τότε είναι πολύ πιθανή η εκδήλωση επιθετικής συμπεριφοράς με στόχο την ικανοποίηση των "αναγκών" εκείνου που επιτίθεται, όπως, βέβαια, αυτός τις συνειδητοποιεί. Π.χ., της ανάγκης του για κυριαρχία μέσα σε ένα σύνολο ανθρώπων, σε μια ομάδα ανθρώπων ή της ανάγκης του για αναγνώριση από το κοινωνικό σύνολο ή αρχικά της αναγνώρισης από ένα σύνολο ανθρώπων.

Ο Σοβιετικός ψυχολόγος Βιγκότσκι έγραφε: «*Η λογική της ανάπτυξης του χαρακτήρα είναι η ίδια, όπως και η λογική οποιασδήποτε ανάπτυξης. Ο,τι αναπτύσσεται, αναπτύσσεται από αναγκαιότητα... Σε ποια όμως αναγκαιότητα είναι τοποθετημένες οι κινητήριες δυνάμεις της ανάπτυξης του χαρακτήρα; Σε αυτήν την ερώτηση, μπορεί να υπάρξει μόνο μια απάντηση: Σ' εκείνη που είναι βασική και καθοριστική αναγκαιότητα για όλη την ανθρώπινη ζωή, στην αναγκαιότητα να ζει στο ιστορικό, κοινωνικό περιβάλλον και να αναπροσαρμόζει όλες τις οργανικές λειτουργίες με βάση τις απαιτήσεις που του αξιώνει αυτό το περιβάλλον*»⁴.

Γνωρίζουμε πως βασική ανάγκη του παιδιού και γενικότερα του ανθρώπου είναι αυτή της αναγνώρισης. *Μια σειρά μελετών έδειξαν πως η αποστέρηση της ανάγκης των παιδιών για αναγνώριση συνδέεται με την ανάπτυξη της επιθετικής συμπεριφοράς.* Η αδυναμία υλοποίησης αυτής της ανάγκης οδηγεί τα παιδιά και στην επιθετικότητα. Το ίδιο κι η ματαίωση της ανάγκης για επικοινωνία με τους ενήλικες μπορεί να οδηγήσει στην εμφάνιση

της επιθετικότητας.

Εκτιμάται, επίσης, ότι η επιθετική συμπεριφορά του παιδιού μπορεί να σχετίζεται με την **απομόνωση του παιδιού από τους συνομηλικούς του.** Μια αρνητική αντιμετώπιση του παιδιού από τον εκπαιδευτικό δημιουργεί και επιτείνει την απομόνωση του παιδιού από τους συνομηλικούς του.

Μελέτη της επιθετικότητας μέσα από τη δραστηριότητα που αναπτύσσει το παιδί

Ο μεγάλος παιδαγωγός Αντόν Μακαρένκο είχε διατυπώσει τη θέση ότι η προσωπικότητα αναπτύσσεται στην κολεκτίβα και μέσω της κολεκτίβας. Σε αυτή την κατεύθυνση, ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχουν έρευνες που καταλήγουν στο συμπέρασμα πως αιτία διάφορων "δυσκολιών" στη συμπεριφορά του παιδιού (και της επιθετικής συμπεριφοράς) **μπορεί να βρίσκεται στα προσωπικά χαρακτηριστικά του παιδιού** (μεταξύ των άλλων, στη χαμηλή αυτοεκτίμηση, στη δυσφορία του για τη χαμηλή θέση στο σύστημα σχέσεων της ομάδας) **ή στο χαμηλό επίπεδο ανάπτυξης των δεξιοτήτων του, μεταξύ αυτών και των ικανοτήτων του στο παιχνίδι.** Ένα τέτοιο χαμηλό επίπεδο δε δίνει σε αυτά τα παιδιά τη δυνατότητα δημιουργίας ικανοποιητικών σχέσεων με τους συνομηλικούς τους.

Αν θεωρήσουμε πως η δραστηριότητα διαχωρίζεται στην "επιχειρησιακή" πλευρά της (δηλαδή στα μέσα και στους τρόπους υλοποίησής της) και στην "αιτιολογική" πλευρά της (δηλαδή στους λόγους, στα κίνητρα που καθοδηγούν το παιδί στη συγκεκριμένη δραστηριότητα), τότε θα δούμε πως η σύγκρουση με τους συνομηλικούς και η εκδήλωση της επιθετικότητας μπορεί να σχετίζεται **και με τις δύο πλευρές της δραστηριότητας.**

Όπως φαίνεται από τα παραπάνω, θα πρέπει να γίνεται προσπάθεια να βρίσκεται στο κέντρο της προσοχής μας η μελέτη του φαινομένου της επιθετικότητας μέσα από τη δραστηριότητα που αναπτύσσει το παιδί. Μέσα από το πλέγμα της επικοινωνίας του παιδιού, τόσο με τους ενήλικες όσο και με τους συνομηλικούς του. Αυτό οπωσδήποτε ισχύει για όλες τις ηλικιακές κατηγορίες, δηλαδή και για την περίοδο της εφηβείας και της νεότητας, με τις οποίες ταυτίζεται η έννοια της "νεολαίας" που

Η διαφορετική οργάνωση της κοινωνίας και του σχολείου, συνολικά του εκπαιδευτικού συστήματος, η ριζική αλλαγή στα οικονομικά και κοινωνικά θεμέλια της ζωής, η κυριαρχία των κομμουνιστικών ιδανικών, όπως έδειξε η Ιστορία, αποτελούν τη λύση για τα κοινωνικά προβλήματα που δημιουργεί ο καπιταλισμός

ζωής.

Ο Λεβ Βιγκότσκι έγραφε σχετικά: «*Όπως με τον αλκοολισμό του παππού συχνά με ευθύ τρόπο ερμηνεύουν τη συμπεριφορά του εγγονού, έτσι και εκείνα ή τα άλλα οικογενειακά σημεία διαβίωσης (στενότητα χώρου, κακές σχέσεις ανάμεσα στους γονείς, ύπαρξη κακών παραδειγμάτων κ.λπ.) τα συνδέουν σε άμεση εξάρτηση με την συμπεριφορά του παιδιού...*». Όμως, αυτή η σχέση δεν είναι τόσο ευθεία, υπογράμμισε ο Βιγκότσκι, καλώντας να μεταφερθεί η προσοχή μας, το κέντρο των ερευνών μας, προς την πλευρά της μελέτης της ίδιας της δραστηριότητας, της ενεργητικότητας του παιδιού, των βιωμάτων του που συνδέονται με την αλλαγή του κοινωνικού του περιβάλλοντος. Και προσθέτει: «*Η επιστημονική προσέγγιση διαφέρει από την εμπειρική στο ότι προϋποθέτει την αποκάλυψη των βαθύτερων εσωτερικών εξαρτήσεων και μηχανισμών εμφάνισης της μιας ή της άλλης επίδρασης του περιβάλλοντος*»³.

αντιμετωπίζει ένας άνθρωπος στην κυρίαρχη δραστηριότητά του (π.χ., το παιδί της προσχολικής ηλικίας στο παιχνίδι, ο μαθητής στα μαθήματά του, ο εργαζόμενος στην εργασία του), μπορεί μεταξύ των άλλων να τον οδηγήσουν και σε **επιθετική συμπεριφορά.**

Βεβαίως, η επιθετική συμπεριφορά δεν έχει πάντα την ίδια σημασία, το ίδιο «προσωπικό νόημα» για εκείνον που την εκδηλώνει. Έχει ιδιαίτερη σημασία η "θέση" που καταλαμβάνει η επιθετική συμπεριφορά στη δομή της δραστηριότητας. Πρόκειται για μια υπερβολική αμυντική αντίδραση; Για το αποτέλεσμα μιας έντονης συναισθηματικής φόρτισης; Ή μήπως αποτελεί έναν αυτοτελή σκοπό και αποκτά ένα αυτοτελές νόημα για την προσωπικότητα; Πρέπει να θέτουμε την παραπάνω ερώτηση, γιατί είναι σημαντικό κάθε φορά να διαχωρίζουμε **με τι είδους επιθετική συμπεριφορά** έχουμε να κάνουμε.

Και εδώ είναι φανερό πως στην περίπτωση του σχολικού εκφοβισμού δεν έχουμε να κά-

Η συλλογική αγωνιστική δράση της νεολαίας και του λαού συμβάλλει στη διαμόρφωση άλλων αξιών και προτύπων, που βρίσκονται στον αντίποδα της απονικτικής βαρβαρότητας που ζούμε.

Ο Λένιν περιγράφει κάπου με μεγάλη ευστοχία το πώς μέσα στις ίδιες κοινωνικές συνθήκες μπορεί να διαφέρει η προσωπική στάση. Φέρνει το παράδειγμα της σκλαβιάς και λέει συγκεκριμένα: «Ο σκλάβος, ο οποίος συνειδητοποιεί τη σκλαβιά του και σιωπηλά μαραζώνει, είναι απλώς σκλάβος. Ο σκλάβος που εθελούσια περιγράφει τις ομορφιές της σκλαβιάς και είναι ενθουσιασμένος από τον καλό κύριό του είναι ραγιάς. Αντίθετα ο σκλάβος, που συνειδητοποιεί τη θέση της σκλαβιάς του και αγωνίζεται ενάντια της είναι επαναστάτης».

χρησιμοποιούμε.

Καταρχήν, είναι φανερό πως όταν ένα παιδί έχει μάθει ν' αντιδρά από πολύ μικρή ηλικία επιθετικά, π.χ., για να επιτύχει κάποιο στόχο, είτε γιατί αυτή η επιθετική συμπεριφορά έχει γίνει αναπόσπαστο χαρακτηριστικό της προσωπικότητάς του, έχει δηλαδή πάρει "αυτοτελές νόημα", τότε αυτό δεν είναι κάτι που εύκολα μπορεί να αλλάξει στην εφηβική περίοδο ή στην ηλικία της νεότητας.

Ωστόσο, στην εφηβική ηλικία υπάρχουν σοβαρές διαφορές με την παιδική. Άλλωστε, η εφηβική και νεανική περίοδος της ζωής χαρακτηρίζονται από δραστηριότητες που σε μεγάλο βαθμό "διαχώρισαν" αυτή την περίοδο από την παιδική και ενήλικη περίοδο, στη φάση της επικράτησης του καπιταλισμού. Τέτοιες δραστηριότητες είναι η διεύρυνση της γενικής μόρφωσης και η ανάγκη απόκτησης επαγγελματικής ειδικότητας αλλά και η προετοιμασία δημιουργίας οικογένειας. Ταυτόχρονα, σε αυτή την περίοδο έχουμε τη βιολογική ωριμότητα και τη διαμόρφωση των βασικών κοσμοθεωρητικών θέσεων, στις οποίες θα στηριχτεί στη συνέχεια η ζωή της κάθε προσωπικότητας.

Παρά τους διαφορετικούς τρόπους που γίνεται η ενηλικίωση, γνωρίζουμε πως εδώ έχει μεγάλη σημασία η **συναστροφή με τους συνομηλίκους**, ιδιαίτερα με τους φίλους, όπως και η **αυτοαξιολόγηση, τα κριτήρια της αυτοεκτίμησης** που κυριαρχούν στον περίγυρο, που οδηγούν στην **αυτογνωσία** του νέου ανθρώπου.

Τα κριτήρια αυτά της αξιολόγησης και αυτοαξιολόγησης μπορεί να ποικίλλουν από τον ένα νέο άνθρωπο σε έναν άλλο. Π.χ., ένας φανατικός οπαδός μιας ποδοσφαιρικής ομάδας μπορεί να αυτοαξιολογεί τον εαυτό του στη βάση του μεγέθους των γνώσεών του για την αγαπημένη του ομάδα ή ακόμη και στη βάση της ενεργής συμμετοχής του σε συμπλοκές με νέους αντίπαλης ομάδας.

Να γιατί η **επιθετική και αντικοινωνική συμπεριφορά** σχετίζεται με τα κριτήρια που κυριαρχούν στον περίγυρο και στην κοινωνία.

Η σημασία της οργανωμένης ζωής και πάλης

Επιπλέον, η επιθετική συμπεριφορά μπορεί να εκδηλωθεί και ως απόρροια των δυσκολιών που μπορεί να υπάρχουν στο επίπεδο της συναναστροφής του νέου με τους συνομηλίκους και τους ενήλικες. Σήμερα που τα αδιέξοδα που προβάλλουν μπροστά στη νεολαία των λαϊκών στρωμάτων αυξάνονται εξαιτίας της όξυνσης των συνεπειών της καπιταλιστικής κρίσης, της εμπρορευματοποίησης της Παιδείας και της αύξησης των ταξικών φραγμών, σήμερα που η ελαστικοποίηση των εργασιακών σχέσεων "σαρώνει" ιδιαίτερα τις νέες ηλικίες, είναι φανερό πως η νεολαία βρίσκεται σε πιο δυσχερή θέση από το παρελθόν. Και, αναπόφευκτα, τμήματά της μπορεί να οδηγηθούν σε επιθετική συμπεριφορά. Σε ποια "κανάλια" αυτή θα οδηγηθεί;

Βεβαίως, τα αστικά ΜΜΕ συχνά επιδιώκουν να σουβελίσουν κάθε είδους βίαιη δράση, καταδικάζοντας γενικά τη βία. Όμως, η ζωή κι η Ιστορία διδάσκουν πως κάτω από ορισμένες συνθήκες όξυνσης της ταξικής πάλης θα μπορούσε να εκδηλωθεί από την προσωπικότητα μια έντονη διαμαρτυρία, π.χ., η αντίδραση στην κοινωνική αδικία, που μπορεί να πάρει και βίαιη, επιθετική μορφή. Κάτι τέτοιο, όταν δεν αντιστρατεύεται αλλά συνδυάζεται και εντάσσεται μέσα στα πλαίσια της δράσης των λαϊκών μαζών για την ανατροπή του συστήματος της κοινωνικής αδικίας, όχι μόνο δεν είναι κάτι το προβληματικό, αλλά αποβαίνει σωτήριο και δημιουργικό, τόσο για τη μεμονωμένη προσωπικότητα όσο και για την κοινωνία.

Και εδώ είναι αναντικατάστατος ο ρόλος του ΚΚΕ και της ΚΝΕ για να συνειδητοποιήσουν διευρυμένα τμήματα της νεολαίας, που προέρχεται από τα εργατικά - λαϊκά στρώματα, τα αυξανόμενα αδιέξοδα του καπιταλισμού, καθώς και την ανάγκη για κοινωνική δικαιοσύνη, για ανατροπή της καπιταλιστικής βαρβαρότητας και την οικοδόμηση της σοσιαλιστικής κοινωνίας. Και ένα μέλος μιας πολιτικοποιημένης ομάδας, π.χ., ένα μέλος

της ΚΝΕ, που μαθαίνει να ζει μια οργανωμένη ζωή, που βάζει συγκεκριμένους πολιτικούς στόχους, γνωρίζει πώς να αξιολογεί διαφορετικά τον εαυτό του από έναν οργανωμένο φίλαθλο. Μαθαίνει μέσα από την οργανωμένη πάλη και τους σκοπούς της, τη συντροφικότητα και την ταξική αλληλεγγύη.

Ο Λένιν περιγράφει κάπου με μεγάλη ευστοχία το πώς μέσα στις ίδιες κοινωνικές συνθήκες μπορεί να διαφέρει η προσωπική στάση. Φέρνει το παράδειγμα της σκλαβιάς και λέει συγκεκριμένα: «Ο σκλάβος, ο οποίος συνειδητοποιεί τη σκλαβιά του και σιωπηλά μαραζώνει, είναι απλώς σκλάβος. Ο σκλάβος που εθελούσια περιγράφει τις ομορφιές της σκλαβιάς και είναι ενθουσιασμένος από τον καλό κύριό του είναι ραγιάς. Αντίθετα ο σκλάβος, που συνειδητοποιεί τη θέση της σκλαβιάς του και αγωνίζεται ενάντια της είναι επαναστάτης»⁵.

Τα κοινωνικά προβλήματα που δημιουργεί ο καπιταλισμός εξαλείφονται στη σοσιαλιστική κοινωνία

Φίλες και φίλοι,

Συντρόφισσες και σύντροφοι,

Φτάνοντας στο τέλος αυτής της παρέμβασης, πρέπει να τονίσω πως είναι ανάγκη να μείνει μακριά από κάθε σκεπτόμενο νέο, από κάθε σκεπτόμενο άνθρωπο η λογική του "τσουβαλιόσματος", της ισοπέδωσης στην αξιολόγηση, στην ερμηνεία των κοινωνικών προβλημάτων. Εδώ η όποια "δημιουργική σάφαιρα" έχει ένα και μόνο σκοπό: Να συσκοτίσει τις αιτίες των κοινωνικών φαινομένων και, από την άλλη, να αξιοποιήσει τέτοια φαινόμενα για τη θωράκιση του συστήματος.

Το σύστημα, που δημιουργεί αυτά τα κοινωνικά προβλήματα και είναι υπόλογο γι' αυτά, δεν μπορεί να τα αντιμετωπίσει. Όσες καμπάνιες και αν διοργανώσει, όσες επιτροπές και αν συγκροτήσει, όσους νόμους και αν ψηφίσει. Μπορεί, ωστόσο, να τα αξιοποιήσει για την ενίσχυση της καταστολής σε βάρος του λαϊκού κινήματος.

Η ζωή δείχνει πως τα κοινωνικά ζητήματα, που δημιουργεί ο καπιταλισμός, μπορούν με

σοβιετικός λαός για να ανορθώσει μια χώρα, όπου για πρώτη φορά θα οικοδομούνταν ένα σύστημα χωρίς την εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο.

Η νεαρή εργατική εξουσία στη Σοβιετική Ρωσία έπρεπε να αντιμετωπίσει ένα **εκρηκτικό πρόβλημα** που κληρονόμησε από το καπιταλιστικό σύστημα. Ένα πρόβλημα που δημιούργησε ο ιμπεριαλιστικός Α' Παγκόσμιος Πόλεμος και η στρατιωτική επέμβαση 14 καπιταλιστικών κρατών (μεταξύ αυτών και της αστικής Ελλάδας) ενάντια στη μπολσεβίκικη επανάσταση. Αυτό το πρόβλημα ήταν ουσιαστικά για το νέο κοινωνικό σύστημα μια **«ωρολογιακή βόμβα»**. Επρόκειτο για τα εγκαταλειμμένα παιδιά που -με βάση τα στοιχεία που υπάρχουν- τα πρώτα χρόνια της σοβιετικής εξουσίας έφταναν τα **7,5 εκατομμύρια**. Παιδιά του δρόμου, που μέσα στη βιοπάλη συχνά κατέληγαν σε συμμορίες που έκλεβαν, επαιτούσαν, εκ των οποίων μάλιστα τουλάχιστον το 10% έκανε και χρήση ναρκωτικών ουσιών. Παρά το μέγεθος του προβλήματος, τις τεράστιες καταστροφές που είχαν προκληθεί από τους πολέμους, η χώρα των Σοβιέτ το πάλεψε! Μέσα σε μερικά χρόνια το σοβιετικό κράτος κατάφερε με οργανωμένο τρόπο να περιθάλψει και να μορφώσει όλα αυτά τα παιδιά σε ειδικές μορφωτικές - εργασιακές κολεκτίβες. Σπούδασε εκατοντάδες χιλιάδες ειδικούς, μηχανικούς, γιατρούς και παιδαγωγούς, ξεσήκωσε ολόκληρη την κοινωνία "στο πόδι" κατά κάθε ναρκωτικού, χτυπώντας το πρόβλημα στη ρίζα του.

Η διαφορετική οργάνωση της κοινωνίας και του σχολείου, συνολικά του εκπαιδευτικού συστήματος, η ριζική αλλαγή στα οικονομικά και κοινωνικά θεμέλια της ζωής, η κυριαρχία των κομμουνιστικών ιδανικών, όπως έδειξε η Ιστορία, αποτελούν τη λύση για τα κοινωνικά προβλήματα που δημιουργεί ο καπιταλισμός. Μια λύση που οικοδομείται από σήμερα, μέσα από τη συλλογική αγωνιστική δράση της νεολαίας και του λαού, που με τη σειρά της συμβάλλει στη διαμόρφωση μιας άλλης ατμόσφαιρας από άποψη αξιών, προτύπων, που βρίσκεται στον αντίποδα της απονικτικής βαρβαρότητας του καπιταλισμού.

Η ζωή δείχνει πως τα κοινωνικά ζητήματα, που δημιουργεί ο καπιταλισμός, μπορούν με επιτυχία να περιοριστούν έως και να εξαλειφθούν οριστικά μόνο κατά την οικοδόμηση της νέας, της σοσιαλιστικής, κομμουνιστικής κοινωνίας

επιτυχία να περιοριστούν έως και να εξαλειφθούν οριστικά μόνο κατά την οικοδόμηση της νέας, της σοσιαλιστικής, κομμουνιστικής κοινωνίας. Και εδώ είναι πρωτοπόρο και ιδιαίτερα χαρακτηριστικό το έργο που επιτέλεσε η Σοβιετική Ένωση στα πρώτα χρόνια της σοσιαλιστικής οικοδόμησης και που, σε ένα βαθμό, περιγράφεται στο «Παιδαγωγικό ποίημα» του Αντόν Μακάρενκο, στο οποίο αντανακλάται η τιτάνια μάχη που έδωσε εκείνα τα χρόνια ο

Παραπομπές

1. Κ. Μαρξ, Φρ. Ενγκελς. «Μανιφέστο του Κομμουνιστικού Κόμματος», Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1986, σελ. 55.
2. Λ. Βιγκότσκι, «ΑΠΑΝΤΑ», τόμος 5, σελ. 156, 1983.
3. Λ. Σ. Βιγκότσκι, «ΑΠΑΝΤΑ», τόμος 5, Μόσχα 1983, σελ. 308.
4. Λ. Σ. Βιγκότσκι, «ΑΠΑΝΤΑ», τόμος 5, Μόσχα 1983, σελ. 156.
5. Β. Ι. Λένιν, «Απαντα», τόμος 16, σελ. 40, εκδ. «Σύγχρονη Εποχή».

Ημερίδα του ΚΣ της ΚΝΕ με θέμα "Σχολικός εκφοβισμός: Μύθοι και πραγματικότητα"

Εκπαιδευτικό σύστημα και "σχολικός εκφοβισμός"

Ο "Οδηγητής" συνεχίζει τη δημοσίευση των παρεμβάσεων που έγιναν στην ημερίδα του ΚΣ της ΚΝΕ για τον σχολικό εκφοβισμό στο Πάντειο Πανεπιστήμιο. Σ' αυτό το φύλλο δημοσιεύουμε την ομιλία του **Κυριάκου Ιωαννίδη**, υπεύθυνου του Τμήματος Παιδείας της ΚΕ του ΚΚΕ.

Η είδηση έρχεται από το Βόλο. Μερίδα γονέων και καθηγητών του 2^{ου} ΓΕΛ Νέας Ιωνίας προτείνουν να τοποθετηθούν κάγκελα ανάμεσα στο 2^ο ΓΕΛ Ν. Ιωνίας και το 2^ο ΕΠΑΛ Ν. Ιωνίας, που συστεγάζονται και προαυλίζονται στον ίδιο χώρο.

Ένα ερώτημα: Τι οδήγησε σε αυτή την αντιδραστική πρόταση και ποιες μπορεί να είναι οι συνέπειές της στους μαθητές; Η όποια αντίδραση των μαθητών που πέρα από τα αόρατα ταξικά τείχη τούς ορθώνονται και καινούργια -ολοφάνερα και σιδερένια πια- θα γίνει κι αυτή αντικείμενο ψυχιατρικών συνεντεύξεων του "άρρωστος" μαθητή ή θα αναζητήσουμε τα αίτια της σε μια κοινωνία που ξεσκαρτάρει ανθρώπους, που τη νεολαία της τη ρίχνει στα ναρκωτικά, στα αδιέξοδα;

Και για να μπορούμε στο θέμα της εισήγησης: Πώς σχετίζεται το φαινόμενο που ονομάζεται "σχολικός εκφοβισμός" με τη λειτουργία του σχολείου; Όχι ενός οποιουδήποτε σχολείου, αλλά του αστικού σχολείου και μάλιστα του σχολείου της καπιταλιστικής κρίσης.

Είναι αλήθεια ότι οι ιμπεριαλιστικοί οργανισμοί προβληματίζονται αρκετά και αυτό φαίνεται και μέσα από μελέτες τους και εκθέσεις τους για το κλίμα μέσα στο σχολείο, ειδικά μέσα στην τάξη. Για παράδειγμα, έκθεση του ΟΟΣΑ αναφέρει ότι κατά μέσο όρο το 13% του διδακτικού χρόνου μέσα στη σχολική αίθουσα αφιερώνεται από τους εκπαιδευτικούς για να κρατηθεί η απαραίτητη τάξη και πειθαρχία. Προφανώς, τα παραπάνω αποτελούν ενδείξεις ενός προβλήματος που έχει βαθύτερα αίτια.

Προβλήματα στον ορισμό του φαινομένου

Προχωρώντας θα θέλαμε να θέσουμε ορισμένα ερωτήματα:

➔ Πώς οριοθετείται ως φαινόμενο το bullying; Είναι προβληματικός ή όχι ο ορισμός τους;

➔ Πρόκειται για ψυχικό φαινόμενο, για πρόβλημα ατομικής συμπεριφοράς, που αναλόγως πρέπει να αντιμετωπιστεί από τον ειδικό ψυχίατρο ή ψυχολόγο, να βρεθούν ίσως κάποιοι καλύτεροι τρόποι απάντησης, ακόμα και καταστολής;

Ας προσπαθήσουμε να απαντήσουμε.

Στο φαινόμενο του "σχολικού εκφοβισμού" δόθηκε το διεθνές όνομα bullying το 1994. Συνειδητά χρησιμοποιούμε τη φράση "δόθηκε το όνομα", με την έννοια ότι θέτουμε έναν προβληματισμό αν η σχολική ζωή και πριν το 1994 δεν περιείχε και τέτοια φαινόμενα. Όπως και να είναι πάντως, το bullying μπήκε στη ζωή μας. Με έναν ορισμό μάλλον προβληματικό, που το πρόβλημά του είναι ότι όχι μόνο δεν ξεχωρίζει τα είδη βίας που ασκούνται, αλλά δεν μπορεί και ιστορικά να απαντήσει στο ερώτημα πώς προέκυψε (αν προέκυψε) η μετάλλαξη του πειράγματος, ο πετροπόλεμος σε "ενδοσχολική βία".

Φυσικά, κάποιος θα αντιτείνει ότι τα περιστατικά βίας, σύμφωνα με τον ορισμό που δίνεται, τριπλασιάζονται στο σχολείο σε σχέση με άλλους χώρους.

Όπως πολύ σωστά επισημαίνεται, το πρόβλημα με έναν τέτοιο ορισμό είναι ότι δυσχεραίνει η προσπάθεια να εντοπιστούν τα κοινωνικά αίτια και από την επιπλέον αδυναμία να θεθούν ασφαλείς διαχωριστικές γραμμές μεταξύ της "φυσιολογικής" βίας που εκδηλώνεται στις σχέσεις μεταξύ των παιδιών και των εφήβων και εκείνης για την οποία θα πρέπει κανείς να ανησυχεί. Σημειώνουμε μάλιστα ότι μια μελέτη σε 14 χώρες έδειξε, μεταξύ άλλων, ότι στις μικρές ηλικίες ο εκφοβισμός δεν διακρίνεται εύκολα από τις λοιπές επιθετικές και ανεπιθύμητες συμπεριφορές, γεγονός που μεταβάλλεται μόνον στα μεγαλύτερα παιδιά. Μόνον αυτά καταφέρνουν να διαχωρίζουν τον εκφοβισμό από τον καυγά και, μάλιστα,

Ο Κυριάκος Ιωαννίδης στην ημερίδα του ΚΣ της ΚΝΕ στο Πάντειο Πανεπιστήμιο.

να διακρίνουν επιμέρους μορφές του, όπως το σωματικό εκφοβισμό, το λεκτικό, τον έμμεσο εκφοβισμό και τον κοινωνικό αποκλεισμό.

Υπάρχει, λοιπόν, το πρόβλημα του ορισμού και της γενικότητάς του, που είναι τόσο ώστε αντικειμενικά να τίθεται ζήτημα οριοθέτησης για να γίνει και ως πράξη ποινικά κολάσιμη.

Δεν φτάνει μόνο η ενημέρωση για το πρόβλημα

Υπάρχει όμως και το δεύτερο ερώτημα, δηλαδή: Είναι τελικά αποκλειστικά ψυχικό φαινόμενο ή ακόμα απόρροια σχέσεων μεταξύ ομάδων που δεν σέβονται η μία τη διαφορετικότητα της άλλης;

Σύμφωνα με τον καθηγητή Θανάση Αλεξίου, «η κυρίαρχη αντίληψη για τον "ενδοσχολικό εκφοβισμό" περιορίζεται στις συμπεριφορές και τις στάσεις των ατόμων και της οικογένειάς, γιατί αυτή είναι που, όπως διαφαίνεται στις περισσότερες προσεγγίσεις, αδυνατεί να διαχειριστεί το πρόβλημα ("επιθετικότητα", "ματαιώση στόχων", "ανασφάλεια", "αποστέριση", "αυτοέλεγχο", "σεξουαλική ταυτότητα" κ.ο.κ.) και να εξοπλίσει τα μέλη της με τις ενδεδειγμένες ψυχοκοινωνικές δεξιότητες».

Όλα, λοιπόν, είναι ζήτλημα θεραπείας και επιμορφώσεων!!! Ομιλίες ειδικών, πρακτικές αντιμετώπισης, επιμορφώσεις, ψυχολόγοι, ψυχίατροι, θα κάνουν καλά τον "άρρωστο", τον ανεπίδεκτο κοινωνικής μαθήσεως, δηλαδή αυτόν που εξωτερικεύει καταστροφικά τη βία που δέχεται από την καπιταλιστική κοινωνία.

Αν δεχτούμε αυτή την αντίληψη, τότε τα πάντα έχουν να κάνουν με την ευαισθητοποίηση και την επιμόρφωση. Μάλιστα, ο κ. Κουράκης ήδη έκανε λόγο για επιμόρφωση μέσω ΕΣΠΑ 16.500 εκπαιδευτικών, ενώ ταυτόχρονα μίλησε για την ανάγκη οι δομές Αγωγής Υγείας να συμβάλουν στην αντιμετώπιση του ζητήματος.

Φυσικά, κάποιος θα πει «δεν χρειάζονται όλα αυτά; Δεν χρειάζεται να ενημερωθεί η λαϊκή οικογένεια, να μάθει πώς να αντιμετωπίζει το φαινόμενο αυτό;».

Φυσικά, πρακτικές αντιμετώπισης τέτοιων φαινομένων είναι απαραίτητες, όπως επίσης είναι αναγκαία και η παρουσία εξειδικευμένων επιστημόνων, π.χ. ψυχολόγων και κοινωνικών λειτουργών στα σχολεία.

Όμως, αγαπητοί φίλοι, απαιτείται προσοχή! Η παρουσία τέτοιων επιστημόνων δεν είναι αναγκαία για να βρεθεί ο δήθεν άρρωστος μαθητής, ούτε για να μάθουν στους εφήβους να "είναι φίλοι" ή να σκέφτονται και να μιλούν σαν μικροί ψυχολόγοι. Γιατί, κακά τα ψέματα, εδώ δεν έχουμε μόνο να αντιμετωπίσουμε την ψυχιατρικοποίηση του φαινομένου, αλλά και μια προσπάθεια ο αυθορμητισμός των νέων να μπει στα καλούπια του "πολιτικά ορθού", που σε μια προοπτική δεν θα είναι κάποιος πειραχτήρι, αλλά bully-νταής, θύτης...

Η ενημέρωση, λοιπόν, είναι αναγκαία. Πρέπει να ενταχθεί όμως σε μια ευρύτερη συζήτηση για το ποιος γεννάει το πρόβλημα και όχι για να συσκοτιστεί το πρόβλημα.

Γιατί η απάντηση δεν είναι γενικά κι αόριστα "να αφιερώνουμε πολύ χρόνο στα παιδιά μας", "να μιλάμε με τα παιδιά μας", "να γίνουμε φίλοι με τα παιδιά", "εμείς τα συζητάμε όλα με τα παιδιά μας", "εμείς συζητάμε με το δάσκαλο", "πρέπει να υποστηρίξουμε τα όνειρα των παιδιών" κ.ο.κ.

Πρώτα απ' όλα, το σχολείο και η οικογένεια είναι κοινωνική σχέση. Και οι δυο κοινωνικοί θεσμοί κοινωνικοποιούν στο έδαφος ενός συγκεκριμένου κοινωνικού σχηματισμού, με τις ταξικές αντιθέσεις του, τα αδιέξοδά του κ.ά.

Βία είναι μέσα στο σχολείο το ένα παιδί να έχει πρόσβαση σε εξωσχολική στήριξη και το άλλο όχι. [...] Βία είναι να μην μπορείς να πας διακοπές και ο συμμαθητής σου να λέει πόσο ωραία πέρασε το καλοκαίρι. Βία είναι να ακούς τα μπράβο του δασκάλου και του καθηγητή και εσύ συνεχώς να είσαι το ξύλο το απελέκητο που πρέπει να τελειώνει το σχολείο χωρίς-χωρίς για να μάθει καμιά τέχνη

Η συζήτηση για την αντιμετώπιση του "σχολικού εκφοβισμού", αλλά και για τη στήριξη και αλληλεγγύη προς τους μαθητές που αντιμετωπίζουν ένα οποιοδήποτε πρόβλημα (οικονομικό, υγείας κ.λπ.), πρέπει να ανοίξει πρώτα και κύρια ανάμεσα στους ίδιους τους μαθητές, μέσα στα 5μελή και 15μελή, στους συλλόγους των εκπαιδευτικών και των γονιών. Ταυτόχρονα με τη συλλογική μας διεκδίκηση για τη ζωή και το σχολείο που μας αξίζει πρέπει και μπορούμε να βάλουμε φραγμό και σε φαινόμενα όπως αυτό του "σχολικού εκφοβισμού".

Σε τι διαπαιδαγωγεί το σημερινό αστικό σχολείο

Και για να πάμε λοιπόν στο σχολείο, το αστικό σχολείο, το αστικό σχολείο της καπιταλιστικής κρίσης στην Ελλάδα.

Είναι ή δεν είναι απόρροια των ταξικών φραγμών στη μόρφωση η χαμηλή αυτοεκτίμηση, που όπως λένε σχετίζεται με το bullying; Ή ας το θέσουμε και πιο συγκεκριμένα: Όλα αυτά τα παιδιά που η ταξική εκμεταλλευτική κοινωνία τα σπρώχνει στην πρώιμη κατάρτιση και τη μαθητεία από τα 15 τους χρόνια, έχουν αποδεχτεί ότι δεν παίρνουν τα γράμματα, έχουν ή δεν έχουν εσωτερικεύσει τέτοιο μίσος για την κοινωνία που τους στερεί όνειρα και δικαιώματα, που τελικά μπορεί να προχωρήσουν - υπό προϋποθέσεις - σε αυτό που ονομάζουν σχολικό εκφοβισμό;

Και ας δούμε μια υπενθύμιση από το ιστορικό παρελθόν. Αυτή η προσπάθεια από την πλευρά της αστικής τάξης να ψυχιατροποιήσει τα κοινωνικά φαινόμενα δεν είναι μόνο μια προσπάθεια να αποφύγει τον εντοπισμό των κοινωνικών αιτιών που τα γεννούν. Είναι επίσης και μια απόπειρα να σωφρονίσει, να καταστείλει τη νεολαία της εργατικής τάξης, των φτωχών αυτοασπασχολούμενων στρωμάτων. Να κόψει κάθε προσπάθεια ο σπόρος του ταξικού ενστίκτου και μίσους να μεταπλαθεί σε συνειδητά οργανωμένη στράτευση ενάντια στον καπιταλισμό.

Δεν είναι τυχαίο ότι στο παρελθόν η προσπάθεια ανάδειξης φαινομένων νεανικής παραβατικότητας συνδέθηκε και με μια

σχετική άνοδο των αντιστάσεων της νεολαίας, η οποία μάλιστα κατάφερε να αντιμετωπίσει σχετικά μέσα από την αξία της αλληλεγγύης, και φαινόμενα που σήμερα συγκαταλέγονται στην έννοια του ενδοσχολικού εκφοβισμού.

Και είναι να αναρωτιέται κανείς με την έκπληξη που δοκιμάζουν ορισμένοι, πέφτουν από τα σύννεφα θα λέγαμε, πώς γίνεται το σχολείο, που διαπαιδαγωγεί στις αρχές της ισοτιμίας, του σεβασμού στη διαφορετικότητα του άλλου, να γεννά τέτοια φαινόμενα. Και μάλιστα, λένε ότι το πρόβλημα δεν είναι ακριβώς το σχολείο και το περιεχόμενό του, αυτό ας το αφήσουμε άθικτο, το ζήτημα είναι η οικογένεια.

Όμως δεν είναι έτσι τα πράγματα. Το αστικό σχολείο από τη μια ηθικοποιεί και από την άλλη μετατρέπεται σε χώρο όπου μπαίνουν και βγαίνουν επιχειρήσεις, πολύ πρόσφατο άλλωστε είναι το παράδειγμα εισόδου των ΠΑΕ σε σχολικούς χώρους, που εν τέλει δημιουργεί στρατούς και οπαδούς. Το σχολείο αυτό είναι που χωρίζει σε μια προοπτική τα παιδιά, μαθαίνοντάς τους όμως - όπως λέει - να διαχειρίζονται τις αδυναμίες τους χωρίς άγχος, δηλαδή να μεταθέτουν τις κοινωνικές αιτίες για τη θέση τους στο σχολείο στον ίδιο τους τον εαυτό.

Και ποιος θα μιλήσει για το περιεχόμενο του σχολικού επαγγελματικού προσανατολισμού για τα παιδιά της Γ' Γυμνασίου, που μέσα από το πρόσχημα των διαφορετικών ικανοτήτων και δεξιοτήτων, επιδιώκει να πείσει τους μαθητές για την "εκ φύσεως" ατομική διαφορετική επαγγελματική και εκ-

παιδευτική προοπτική τους; Με τις ασκήσεις αυτογνωσίας και το κάλεσμα στους μαθητές "ν' αγαπήσουν τον εαυτό τους", αυτό που ουσιαστικά επιδιώκεται είναι οι μαθητές ν' αποδεχτούν ενεργητικά την πρόωγη ταξική επιλογή, να εσωτερικεύσουν τις ταξικές ανισότητες σαν προσωπικές διαφορές και να διαχειριστούν το άτομό τους "έξυπνα" και "ευέλικτα" προκειμένου να επιβιώσουν σ' έναν κόσμο ανταγωνιστικό!

Αν, λοιπόν, θέλει κάποιος να μιλήσει για βία, πρέπει να κοιτάξει και πέρα, και μάλιστα κυρίως πέρα από τους τέσσερις τοίχους της οικογένειας. Γιατί βία είναι μέσα στο σχολείο το ένα παιδί να έχει πρόσβαση σε εξωσχολική στήριξη και το άλλο όχι. Βία είναι το ένα παιδί να οργανώνει το χρόνο για να δώσει πανελλαδικές εξετάσεις για να περάσει σε κάποιο Πανεπιστήμιο και το άλλο να έχει συμβιβαστεί με τους ταξικούς τοίχους που ορθώνονται μπροστά του. Βία είναι να μην μπορείς να πας διακοπές και ο συμμαθητής σου να λείπει πόσο ωραία πέρασε το καλοκαίρι. Βία είναι να ακούς τα μπράβο του δασκάλου και του καθηγητή και εσύ συνεχώς να είσαι το ξύλο το απελέκτο που πρέπει να τελειώνει το σχολείο νωρίς-νωρίς για να μάθει καμιά τέχνη.

Όπως σωστά επισημαίνει ο καθηγητής Χρήστος Τουρτούρας: «Δεν είναι λίγα τα παιδιά της εργατικής τάξης, που, αντιδρώντας στην κυρίαρχη λογική, επιχειρούν την υπέρβαση του συστήματος, υιοθετώντας μian "αντισχολική κουλτούρα", με ανάλογα αντικομφορμιστικές συμπεριφορές που προκαλούν το σύστημα. Μετατρέπονται σε "μάγκες", που αναλαμβάνουν να ταραξουν την ηρεμία της σχολικής ζωής, διαχωρίζοντας τη θέση τους από τους κοινωνικά και σχολικά συμμορφωμένους συμμαθητές και δασκάλους τους, θέτοντας ωστόσο τελικά τους εαυτούς τους "εκτός νυμφώνος". Πρόκειται για εκείνους τους νέους που, απαξιώνοντας με τη σειρά τους το σχολείο και την κοινωνία που τους

έχει ματαιώσει πολλαπλώς, καταδικάζουν, ουσιαστικά, τους εαυτούς τους στη διαιώνιση και αναπαραγωγή της ταξικής τους θέσης, κάνοντάς την να φαντάζει ως αναπόδραστο πεπρωμένο. Πρόκειται για μια διαδικασία αναπαραγωγής του κυρίαρχου συστήματος μέσω του σχολικού μηχανισμού και μάλιστα, μέσα ακόμη και από την αμφισβήτηση και ανοιχτή αντιπαράθεση με αυτόν».

Υπάρχει λοιπόν απάντηση;

Κατά τη γνώμη μας, χρειάζεται με νηφάλιο τρόπο να ανοίξει η συζήτηση μέσα και στις δομές του κινήματος για τα πραγματικά κοινωνικά αίτια του φαινομένου, χωρίς υπερβολές και ωραιοποιήσεις. Πρώτα απ' όλα όμως απαιτείται η ίδια η λειτουργία, η πρακτική των λαϊκών οργανώσεων και κυρίως της νεανικής συλλογικότητας να δημιουργεί όρους αλληλεγγύης, απομόνωσης των όποιων ανάλογων συμπεριφορών, να μετουσιώνεται η δικαιολογημένη απέχθεια στο σύστημα σε οργανωμένη συλλογική πάλη. Μόνο μέσα από τους κόλπους του κινήματος μπορεί να γεννηθεί η υγιής αντίθεση στο όποιο bullying εντοπίζεται και πάντως όχι με στάση πληροφοριοδότη που εθίζεται στο να "δίνει" το συμμαθητή του.

Και όποιος θεωρεί ότι είναι ακραία μια τέτοια έκφραση, ας δούμε τι λέει και ο "Συνήγορος του Παιδιού", που προτείνει την «αξιοποίηση» του θεσμού των μαθητικών συμβουλίων (15μελών και 5μελών) για την ενίσχυση των διαδικασιών κατανόησης, διαμόρφωσης και τήρησης των σχολικών κανόνων...

Στο όνομα δηλαδή της "αλληλεγγύης" και της "προστασίας" των παιδιών από όσα εκείνοι -αυθαίρετα- βαφτίζουν "βία", επιχειρείται μια πραγματικά βρώμικη προσπάθεια να νομιμοποιηθεί στις συνειδήσεις το "κάρφωμα", ο χαφιεδισμός, η καταστολή και μάλιστα ακόμα κι αυτά τα όργανα του μαθητικού

Απαιτείται η ίδια η λειτουργία, η πρακτική των λαϊκών οργανώσεων και κυρίως της νεανικής συλλογικότητας να δημιουργεί όρους αλληλεγγύης, απομόνωσης των όποιων ανάλογων συμπεριφορών, να μετουσιώνεται η δικαιολογημένη απέχθεια στο σύστημα σε οργανωμένη συλλογική πάλη

κινήματος, τα 5μελή και 15μελή, να παίξουν τέτοιο ρόλο. Η προσπάθεια αυτή και ο τρόπος που γίνεται, χρησιμοποιώντας ως πρόσημα και δούρειο ίππο τα δικαιώματα των μαθητών που οι ίδιοι πρώτοι τσαλαπατάνε και λερώνοντας αξίες όπως η αλληλεγγύη, είναι πέρα για πέρα χυδαία.

Οι μαθητές δεν χρειάζονται καθ' υπόδειξη "των αρχών", "ομάδες φιλίας" και "ρόλους". Η αλληλεγγύη ανάμεσα στα παιδιά του λαού δεν έχει σχέση με τις καρικατούρες αυτές. Είναι βαθιά και αληθινή, ακριβώς γιατί είναι ταξική, είναι αλληλεγγύη ανάμεσα σε ίσους. Δεν έχει σε τίποτα να κάνει με την τάχα "φιλανθρωπία" των αστών για τον πιο αδύναμο ή με το σεβασμό της αστικής νομιμότητας και των κανόνων που αυτή βάζει.

Γιατί, αγαπητοί φίλοι, είναι διαφορετικό ζήτημα να εντοπίζεις ένα κοινωνικό φαινόμενο και να το αναλύεις επιστημονικά, με βάση την ιστορικότητα και την ταξικότητά του και είναι εντελώς διαφορετικό με βάση μια διόγκωση ενός υπαρκτού προβλήματος, που σχετίζεται και με ρατσιστικές αντιλήψεις, να επιδιώκεις να εδραιώσεις την αντίληψη για μια δήθεν "ελευθερία".

Στην πραγματικότητα, πίσω από τα όμορφα και τάχα σταξικά λόγια προβάλλει η μία και μόνη ελευθερία που "χάρισε" στην ανθρωπότητα ο καπιταλισμός και που τα παιδιά των εργατικών οικογενειών συνειδητοποιούν όλο και περισσότερο: Η ελευθερία του καπιταλιστή να εκμεταλλεύεται τους εργαζόμενους. Η "ελευθερία" των εργαζομένων να τους εκμεταλλεύονται, να τους βασανίζουν μια ζωή, να τους ζεύουν στη δουλειά με το πολύ ελεύθερο και δημοκρατικό ερώτημα "ή δουλεύεις για να κερδίσει ο καπιταλιστής ή πεθαίνεις της πείνας". Και τι χαρίζει αυτή την "ελευθερία" στους καπιταλιστές και τους εργαζόμενους; Μα, φυσικά, η ατομική, η καπιταλιστική ιδιοκτησία στα μέσα παραγωγής, πάνω στην οποία στέκει και η εξουσία τους. Να το άγιο δισκοπότηρο της "ελευθερίας" των αστών. Όταν αυτό αμφισβητηθεί, οι ευγένειες ...τελειώνουν απότομα και τα λόγια περί δημοκρατίας και Συνταγμάτων μπαίνουν στο συρτάρι. Τότε είναι που τίγεται η "ατομικότητα" του καπιταλιστή, τότε είναι που τα διδάγματα για καταδίκη της βίας "απ' όπου κι αν προέρχεται" πάνε περίπατο και μπαίνει σε κίνηση η οργανωμένη βία, το αστικό κράτος και οι μηχανισμοί του, "ο νόμος και η τάξη" ενάντια στους εργαζόμενους και τα παιδιά τους, ενάντια σε όποιον αμφισβητεί την εξουσία και την ιδιοκτησία του κεφαλαίου.

Αυτή την απλή αλήθεια προσπαθεί να κρύψει από τους μαθητές το αστικό σχολείο και οι υπόλοιποι μηχανισμοί του κράτους των αστών. Αυτή την απλή αλήθεια κρύβουν και όσοι εξωραίζουν το αστικό κράτος και επικαλούνται τις... δημοκρατικές ευαισθησίες ιμπεριαλιστικών οργανισμών, όπως είναι η ΕΕ, που τάχα εξασφαλίζουν τη "διαφορετικότητα" και την ελευθερία όλων. Όμως τελικά στοχεύουν στη νομιμοποίηση στη συνείδηση του μονοπωλίου της βίας από το κράτος των καπιταλιστών.

Για το ρόλο του εκπαιδευτικού

Στη συζήτηση για την ενδοσχολική βία χρειάζεται να ξεχωρίσουμε και το ρόλο του εκπαιδευτικού. Προφανώς μπορεί να μην είναι δική του η ευθύνη για την ανάπτυξη τέτοιων κοινωνικών φαινομένων, είναι όμως ο δρόμος της ανάληψης ατομικής και συλλογικής ευθύνης για τον ίδιο το δάσκαλο να οργανώσει τη σχολική ζωή με τέτοιο τρόπο, να ανοίξει τη συζήτηση στην τάξη έτσι ώστε η τάση των νέων για δημιουργία, για δράση πέρα από κάποια κλισέ, ο συσσωρευμένος θυμός για το "σύστημα" να βρει θετική, αγωνιστική, συλλογική διέξοδο.

Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι ο δάσκαλος που θέτει το λειτουργήμα του στην υπηρεσία των λαϊκών αναγκών, εκ των πραγμάτων έρχεται σε ρήξη με την κατεύθυνση που τον θέλει απλά διεκπεραιωτή ενός μαθήματος που μεταδίδει τις αξίες και την ιδεολογία της αστικής τάξης. Ότι δουλεύει σταθερά με εκείνα ακριβώς τα παιδιά που είναι τα πιο "δύσκολα", τα παιδιά που λόγω της ταξικής - κοινωνικής τους καταγωγής ο δρόμος τους προς τη μόρφωση, τη γνώση δεν είναι στρωμένος με ροδοπέταλα.

Ένας εκπαιδευτικός που προσπαθεί να κάνει πράξη την αλληλεγγύη μέσα κι έξω από το μάθημα, που σκύβει στη σχολική αποτυχία όχι για να τη θεωρήσει αποτέλεσμα της δικής του δουλειάς, αλλά έχοντας επίγνωση των ταξικών παραμέτρων της, αναλαμβάνει το δικό του μερίδιο ευθύνης, αφιερώνοντας και χρόνο για να ανεβάσει το μορφωτικό επίπεδο των παιδιών της λαϊκής οικογένειας. Που από το δικό του μετερίζι συμβάλλει ώστε να γίνεται κατανοητό πως πρέπει η κοινωνία να γράφει στις σημαίες της το "ένας για όλους κι όλοι για έναν" για να πάρει και το αντίστοιχο περιεχόμενο το σχολείο.

Ένας εκπαιδευτικός που, όπως έγραψε ο Σοβιετικός παιδαγωγός Μακάρνκο, θέτει καθήκοντα στο μαθητή, αναγνωρίζοντας σε αυτόν τον αυριανό χτίστη της νέας ζωής.

Ο ρόλος του σχολείου στη σοσιαλιστική κοινωνία

Αγαπητές φίλες και φίλοι, συντρόφισσες και σύντροφοι,

Το Κόμμα μας με αίσθημα ευθύνης παρακολουθεί και μελετά τις εξελίξεις, χωρίς να παρασύρεται από τη μόδα, αλλά και χωρίς να κλείνει τα μάτια σε σύγχρονα φαινόμενα της κοινωνικής ζωής. Άλλωστε, από τις στήλες και του "ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ", αλλά και του περιοδικού "Θέματα παιδείας" αντιμετωπίσαμε έγκαιρα το φαινόμενο του ενδοσχολικού εκφοβισμού με νηφαλιότητα και χωρίς να τρέχουμε πίσω από τις εξελίξεις.

Επιμένουμε όμως, αγαπητοί φίλοι, στον εντοπισμό των πολιτικών προεκτάσεων του ζητήματος.

Με την ευκαιρία αυτή, οφείλουμε να αναγνωρίσουμε την ταξική οπτική στην αντιμετώπιση του bullying από το "Συνήγορο του Παιδιού", που λέει ότι «*τα σχολεία, για να*

μπορέσουν να είναι περισσότερο αποτελεσματικά στην αντιμετώπιση συμπεριφορών βίας μεταξύ των μαθητών, χρειάζεται να πραγματώσουν και να ενισχύσουν το ρόλο τους ως θεσμός κοινωνικής διαπαιδαγώγησης των παιδιών στις αξίες και τους κανόνες της κοινωνίας στην οποία αυτά ζουν...».

Ακριβώς εκεί είναι και το πρόβλημα και η λύση του προβλήματος: Σε ποια κοινωνία. Όσο η κοινωνία θα είναι χτισμένη πάνω στην ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής από μια χούφτα παράσιτα, τους καπιταλιστές, πάνω στην εκμετάλλευση των εκατομμυρίων εργαζόμενων και τη βία του αστικού κράτους, των θεσμών και των ιμπεριαλιστικών οργανισμών, οι "κανόνες" και οι "αξίες" με τις οποίες θα διαπαιδαγωγούνται οι μαθητές θα είναι αυτές του ατομισμού και του ανταγωνισμού, του "πάτα επί πτωμάτων", του κέρδους και της "επιχειρηματικότητας" που στύβει τους εργάτες, της κολοβής κοινωνικοποίησης, της "ελευθερίας" των ναρκωτικών, των σάπιων ιδανικών.

Όταν η εργατική τάξη και οι σύμμαχοί της ανατρέψουν την εξουσία του κεφαλαίου, κοινωνικοποιήσουν τα βασικά και συγκεντρωμένα μέσα παραγωγής και αρχίσουν να οικοδομούν τη δική τους σοσιαλιστική κοινωνία και να παράγουν για τις δικές τους ανάγκες και όχι για τα κέρδη των καπιταλιστών, τότε και στο σχολείο δεν θα έχουν θέση τα σάπια ιδανικά των αστών.

Σε αυτές τις συνθήκες οικοδομείται κι ένα σχολείο σε ριζική αντίθεση με αυτό που ζούμε ή ζήσαμε παλιότερα.

Ένα σχολείο ενιαίο, που δεν κατηγοριοποιεί τους μαθητές, όπως σήμερα. Δίνει όσο το δυνατό σε όλους τους νέους την απαραίτητη

γνώση για να μπορέσουν να σταθούν στα πόδια τους με βάση την επαγγελματική επιλογή που θα κάνουν.

Το σχολείο αυτό δεν έχει καμία σχέση με το σημερινό σχολείο, το ταξικό σχολείο, το ταξικό Λύκειο. Δεν στερεί, όπως σήμερα, από τα παιδιά της λαϊκής οικογένειας την αναγκαία για τη σημερινή εποχή γενική μόρφωση ως υπόβαθρο για κάθε μελλοντική επαγγελματική επιλογή, και μάλιστα παίρνει μέτρα ειδικά για τα παιδιά της λαϊκής οικογένειας για να βοηθηθούν όσο το δυνατόν περισσότερο στις σπουδές τους και στα μαθήματά τους, που δεν θεωρεί κανένα παιδί για πέταμα, ανήμπορο μπροστά στη γνώση.

Ο ρόλος του σχολείου υπηρετεί συνολικά το στόχο της ανάπτυξης των νέων κοινωνικών σχέσεων μέσα από τη διαπαιδαγώγηση των νέων ανθρώπων, στην κατεύθυνση της όσο το δυνατόν ολόπλευρα και ισόρροπα ανεπτυγμένης προσωπικότητας. Έτσι το σχολικό πρόγραμμα μαζί με το πνεύμα καλλιέργει και το σώμα, μαζί με τη γνώση οργανώνει το συναισθηματικό κόσμο των μαθητών και την κοινωνική τους ζωή, αναπτύσσοντας την αισθητική και φυσική αγωγή, την κοινωνική δράση.

Αυτό το σχολείο προετοιμάζει τους νέους ανθρώπους για να συμβάλουν στην παραγωγή και την οικοδόμηση της νέας κοινωνίας και γι' αυτό έχει ανάγκη να καλλιεργεί και να αναπτύσσει τη συντροφικότητα και τη συλλογικότητα, την αλληλεγγύη, την αξία της μόρφωσης και της δουλειάς για την κοινωνία, την ομορφιά της αλήθειας και της επιστήμης, την πίστη στις αστείρευτες, ανεξάντλητες δυνάμεις του εργαζόμενου λαού.

**Ψάξ' το
...παράνω**

Για όλους αυτούς που αναρωτιούνται τι φταίει, αν και πώς μπορούν να καταπολεμηθούν τέτοιου είδους φαινόμενα, προτείνουμε να διαβαστεί το "Παιδαγωγικό Ποίημα", του μεγάλου Σοβιετικού παιδαγωγού Αντόν Σεμιόνοβιτς Μακάρνκο. Εκεί θα ανακαλύψουν πώς στα πλαίσια μιας άλλης κοινωνίας, εκεί όπου καταργήθηκε η εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο και οικοδομήθηκε ο σοσιαλισμός, τα "χαμίνια" και οι "αλήτες" μετατράπηκαν μέσα σε λίγα χρόνια σε πρωτοπόρους για την οικοδόμηση της νέας, της σοσιαλιστικής κοινωνίας. Κυκλοφορεί σε δύο τόμους από τις Εκδόσεις "Σύγχρονη Εποχή".

Ο Παύλος Αλέπης στην ημερίδα του ΚΣ της ΚΝΕ στο Πάντειο Πανεπιστήμιο.

Ημερίδα του ΚΣ της ΚΝΕ με θέμα "Σχολικός εκφοβισμός: Μύθοι και πραγματικότητα"

Σχολικός εκφοβισμός: Στερεότυπα και αλήθειες

Ολοκληρώνουμε σ' αυτό το φύλλο τη δημοσίευση των παρεμβάσεων των ομιλητών που πήραν μέρος στην ημερίδα του ΚΣ της ΚΝΕ που έγινε στις 27 Μάρτη στο Πάντειο Πανεπιστήμιο, με θέμα "Σχολικός εκφοβισμός: Μύθοι και πραγματικότητα". Η ημερίδα αυτή αποτέλεσε μία συμβολή στη συζήτηση γύρω από το φαινόμενο του bullying ή "σχολικού εκφοβισμού", που ενδιαφέρει και απασχολεί μαθητές, γονείς, εκπαιδευτικούς και ανθρώπους που ασχολούνται με τη διαπαιδαγώγηση των νέων.

Ακολουθεί η θεματική εισήγηση του Παύλου Αλέπης, στελέχους του ΚΚΕ, με θέμα "Στερεότυπα και αλήθειες".

Παράξενη, όχι αναγκαστικά και ανεξήγητη επικαιρότητα. Την εποχή του πιο άγριου εκφοβισμού της κοινωνίας προκύπτει, ή, καλύτερα, ανασύρεται, ο σχολικός εκφοβισμός.

Φυσικά, δεν είναι ακριβώς ένα θέμα "σε δουλειά να βρισκόμαστε", αφού στη βαθιά κρίση του συστήματος είναι φυσικό να εκδηλώνονται και όλες οι επιμέρους κρίσεις σε μεγέθυνση. Είναι, όμως, εξίσου φυσικό να βρίσκουν εύφορο έδαφος η υπερβολή, η επικίνδυνη ασάφεια, ακόμα ακόμα και η δημιουργία φαινομένου εκεί που πιθανόν δεν υπάρχει.

Κινηματογραφικά στερεότυπα και άλλες υπερβολές

Σε αρκετές ταινίες του Χόλιγουντ, ιδιαίτερα σε εκείνες που χαρακτηρίζονται "ταινίες δράσης", έχει επιβληθεί ένα στερεότυπο, για να ενεργοποιεί το μηχανισμό της ταύτισης του θεατή. Συνήθως, ο καινούργιος μαθητής, που τυγχάνει να είναι και ο πιο μικρόσωμος, δέχεται **εντελώς απρόκλητα** (κρατήστε τον όρο εντελώς απρόκλητα) επιθέσεις από τους παλιούς. Στην αρχή, εξαιρετικά υπομονετικός και με πρωτοφανή ανεκτικότητα επιχειρεί να αποφύγει την πρόκληση. Όσο πιο μεγάλη η υπομονή και η ανεκτικότητα, τόσο πιο πολύ ο μηχανισμός της ταύτισης του θεατή φουρνώνει και αναζητά "δικαίωση" με όποιον τρόπο.

Έρχεται, λοιπόν, η ώρα που ο καινούργιος μικρόσωμος αποδεικνύεται καταρχήν πιο ετοιμόλογος αλλά και πιο γρήγορος, πιο επιδέξιος (σε περιπτώσεις και με γνώσεις πολεμικών τεχνών) και νικάει τους αντιπάλους.

Ικανοποιείται έτσι ο μηχανισμός της ταύτισης του θεατή και είναι πλέον δεδομένο πως ο σκηνοθέτης έχει καταφέρει ο θεατής του να παρακολουθήσει το υπόλοιπο της ταινίας σαν φανατικός οπαδός του πρωταγωνιστή.

Όταν σβήνουν τα φώτα της προβολής της ταινίας και στο βαθμό που μπορεί ο θεατής να απαλλαγεί από το μηχανισμό της ταύτισης

όπου τον είχε χάσει ο σκηνοθέτης, ίσως μπορέσει να σκεφτεί νηφάλια πως στην αληθινή ζωή τέτοια ωμή, ξεκάθαρα απρόκλητη επίθεση είναι μάλλον σπάνια περίπτωση. Συμβαίνει σε μάλλον ιδιαίτερα ακραίες καταστάσεις, χωρίς ότι και τέτοια ψυχραιμία και τέτοιες υψηλού επιπέδου δεξιότητες είναι μάλλον απίθανες για τον ανήλικο ήρωά του.

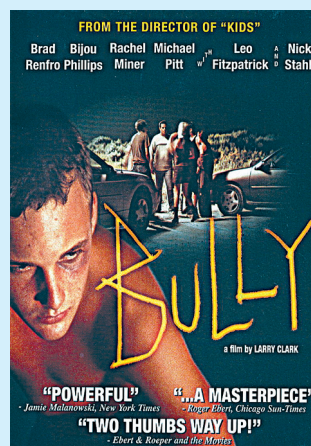
Αυτά συμβαίνουν στις ταινίες, σε έναν εικονικό κόσμο. Η πραγματική ζωή είναι πιο πολύπλοκη. Οι σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων, και ιδιαίτερα των παιδιών σε σχολική ηλικία, δεν είναι καρικατούρες για να διακρίνεις με σαφήνεια το "δίκαιο" και το "άδικο", και μάλιστα να φτάσεις με ήσυχη συνείδηση να απαιτείς την τιμωρία, και πολύ περισσότερο σαν ποινικό αδίκημα.

Τέτοια ευκολία επέδειξαν φυσικά οι χρυσασαυγίτες, που σε ανακοίνωσή τους ζήτησαν "να εισαχθεί το αίτημα της ποινικοποίησης του bullying, ακόμα και σε περιπτώσεις που οι θύτες είναι ανήλικοι". Φυσικά, δεν περίμενε κανείς τίποτα άλλο από ναζιστές - εγκληματίες και τους πιθανότερους ενόχους ξεκάθαρου εκφοβισμού, όπως τον περιγράφουν τα εγχειρίδια. Δεν θα πούμε εδώ τίποτα άλλο γι' αυτούς, αφού είναι σε αυτόν τον τομέα μια κατηγορία από μόνοι τους και για άλλη μια φορά εφαρμόζουν το "φωνάζει ο κλέφτης για να φοβηθεί ο νοικοκύρης".

Στην πραγματική ζωή, εκεί που ζουν, μορφώνονται, παίζουν, κοινωνικοποιούνται τα παιδιά, τα όρια του τι είναι παιχνίδι, τι παραβατικότητα, τι απρόκλητος εκφοβισμός, ποιος

"θύτης" και ποιος "θύμα" είναι ιδιαίτερα σύνθετα και δεν επιτρέπουν την επικίνδυνη ασάφεια που σκορπούν τον τελευταίο καιρό με τις υπερβολές τους τα αστικά ΜΜΕ και κάποιες ΜΚΟ αλλά και κυβερνητικά στελέχη.

Για παράδειγμα, ακούστηκε σε διάρκεια ποδοσφαιρικής αναμετάδοσης πως "η σχολική βία έχει εξελιχτεί σε μάλιστα τα τελευταία χρόνια". Ίσως δεν φταίει ο συγκεκριμένος σχολιαστής για την αμετροπέειά του, γιατί προφανώς είναι κι αυτός θύμα των υπερβολών των συναδέλφων του από τις άλλες τις λεγόμενες ενημερωτικές εκπομπές, που αδιάστατοι, μπροστά στη θεαματικότητα ή και σε άλλα κίνητρα, αντί να αντανάκλουν, διαμορφώνουν πραγματικότητα, ανεξάρτητα από τις συνέπειες στην κοινωνική συνείδηση και σε ανήλικα παιδιά.

Σε αρκετές ταινίες του Χόλιγουντ, ιδιαίτερα σε εκείνες που χαρακτηρίζονται «ταινίες δράσης», έχει επιβληθεί ένα στερεότυπο, για να ενεργοποιεί το μηχανισμό της ταύτισης του θεατή. Συνήθως, ο καινούργιος μαθητής, που τυγχάνει να είναι και ο πιο μικρόσωμος, δέχεται εντελώς απρόκλητα επιθέσεις από τους παλιούς. Έρχεται, λοιπόν, η ώρα που ο καινούργιος μικρόσωμος αποδεικνύεται καταρχήν πιο ετοιμόλογος αλλά και πιο γρήγορος, πιο επιδέξιος (σε περιπτώσεις και με γνώσεις πολεμικών τεχνών) και νικάει τους αντιπάλους. Αυτά συμβαίνουν στις ταινίες, σε έναν εικονικό κόσμο. Η πραγματική ζωή είναι πιο πολύπλοκη. Οι σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων, και ιδιαίτερα των παιδιών σε σχολική ηλικία, δεν είναι καρικατούρες για να διακρίνεις με σαφήνεια το «δίκαιο» και το «άδικο», και μάλιστα να φτάσεις με ήσυχη συνείδηση να απαιτείς την τιμωρία, και πολύ περισσότερο σαν ποινικό αδίκημα.

Προβλήματα στον ορισμό του φαινομένου

Ο ίδιος ο όρος του σχολικού εκφοβισμού είναι πολύ καινούργιος συγκριτικά. Η πρώτη επίσημη έρευνα ήταν στη Νορβηγία το 1978 και η πρώτη χρήση του όρου έγινε το 1987 σε επιστημονικά περιοδικά.

Ακόμα διατυπώνεται και επαναδιατυπώνεται και κανείς θα παρατηρήσει σημαντικές διαφορές στο πώς τον ορίζουν οι διαφορετικές επιστήμες που επιχειρούν να τον προσεγγίσουν για να τον μελετήσουν.

Σ' αυτή την προσπάθεια παρεμβαίνουν και οι διαφορετικές σκοπιμότητες έτσι που ο καθένας "ανοίγει το βιβλίο στα μέτρα του" ή κατασκευάζει "μέτρα" για τους άλλους.

Με βάση αυτές τις ποικίλες διατυπώσεις θα προσπαθήσουμε να προβάλουμε μερικά από τα προβλήματα ορισμού του και, το κυριότερο, να διακρίνουμε, στο βαθμό που είναι δυνατό, τις πραγματικές διαστάσεις του φαινομένου, γιατί αν πάρουμε στα σοβαρά τον τρόπο που το μεταχειρίζονται τα ΜΜΕ... δεν γλιτώνει κανένας μας που έχει φοιτήσει σε σχολείο. Όλοι μας θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε πως βρεθήκαμε κατά καιρούς στη θέση του "θύματος" ή του "θύτη". Είναι όμως έτσι τα πράγματα;

Ήδη στην περιγραφή του κινηματογραφικού στερεότυπου αναφέραμε μία από τις προϋποθέσεις που βάζουν οι ερευνητές του φαινομένου. Την εντελώς **ΑΠΡΟΚΛΗΤΗ ΕΠΙΘΕΣΗ**.

Τώρα, επίσης, καθόλου αθώα από μερικούς, όχι όλους είναι αλήθεια, χρησιμοποιείται ο όρος **"νεανική παραβατικότητα"**. Ένας όρος ολίγον κοινωνιολογικός, ολίγον νομικός, ολίγον απ' όλα για να μπορεί με πολλή σχετικότητα και ασάφεια να πιάνει όσο γίνεται περισσότερες περιπτώσεις και, κατά την ανάγκη, να δημιουργεί και να πολλαπλασιάζει ανασφάλειες, φόβους και ενοχές, που φτά-

νουν σε περιπτώσεις μέχρι και την αναζητήση να μπει και η αστυνομία στη σχολική ζωή από την μπροστινή πόρτα.

Διαβάζουμε πως σχεδιάζουν τέτοιες επιτροπές. Δεν ξέρουμε αν αληθεύει. Ελπίζουμε να μην αποδειχτεί πως κάποιοι βιάζονται να πιάνουν την γκλίτσα και μετά να αναζητήσουν τα πρόβατα, κι αν δεν υπάρχουν μεταξύ τους "παραβάτες" να τους κατασκευάσουν.

Άλλωστε, την "παραβατικότητα" όποιος πάει γυρεύοντας και την ψάχνει τη βρίσκει παντού, αφού όλες οι μελέτες αποδεικνύουν πως ο κοινωνικός άνθρωπος στη διάρκεια μιας κανονικής του μέρας πέφτει σε δεκάδες παραπτώματα της λεγόμενης παραβατικότητας, που όμως δεν έχουν καμιά συνέπεια αφού είναι τόσο ασήμαντα που κανένας δεν ασχολείται μαζί τους, είτε δεν συμπίπτουν με μια ιδιαίτερη καμπάνια ενάντια σε κάποιο συγκεκριμένο είδος παραβατικότητας. Χώρια ότι έχουν και ιστορικό περιεχόμενο. Για παράδειγμα, λίγα μόλις χρόνια πριν, το κάπνισμα στους πιο πολλούς εσωτερικούς χώρους δεν νοούνταν ως παράβαση.

Αυτός ο προβληματισμός σε καμία περίπτωση δεν αποκλείει μορφές νεανικής εγκληματικής δραστηριότητας. Για παράδειγμα, μια νεανική εγκληματικότητα, που ίσως να αναπτύσσεται τα τελευταία χρόνια, αφορά τη διάδοση των ναρκωτικών, για την οποία δεν είναι καθόλου αθώοι οι μηχανισμοί του συστήματος.

Για την παρέμβαση του ενήλικα

Άλλο πρόβλημα στο να οριστεί με σαφήνεια ο σχολικός εκφοβισμός είναι τα όρια μεταξύ του **αθώου παιχνιδιού, που περιέχει και το πείραγμα ή ακόμα και κάποια σωματική επαφή**.

Η απάντηση των εγχειριδίων είναι ότι αυτά τα όρια βρίσκονται **στη ΔΙΑΡΚΕΙΑ και την ΕΝΤΑΣΗ**. Ο καθένας αντιλαμβάνεται

πως είναι ιδιαίτερα δύσκολο να υπάρχει "πειραγμόμετρο" που να μετρήσει με σιγουριά κατά περίπτωση τη "διάρκεια" και την "ένταση". Υπάρχουν, για παράδειγμα, περιπτώσεις που τα παιδιά, οι νέοι άνθρωποι λειτουργούν στα παιχνίδια τους ή τα πειράγματά τους σε εντελώς διαφορετική πολιτισμική σφαίρα απ' ό,τι οι ενήλικοι. Αυτό μπορεί να σημαίνει διαφορετικό λόγο, αλλιώςτική επικοινωνία, άλλο μήκος κύματος και σ' αυτή την περίπτωση η χωρίς περίσκεψη παρέμβαση από τον "άλλο κόσμο" των ενηλίκων μπορεί σε διαβάθμιση να είναι από περιττή έως και βλαβερή.

Αυτός ο προβληματισμός καθόλου δε σημαίνει ότι ο ενήλικας γονέας ή εκπαιδευτικός "σταυρώνει τα χέρια" και παρακολουθεί από μακριά τα τεκταινόμενα. Ίσα ίσα, το αντίθετο, ο προβληματισμός διατυπώνει την ανάγκη της πιο σοβαρής, με γνώση και εμπειρία, παρακολούθησης σε διαρκή επικοινωνία με τον κόσμο των νέων, έτσι που η όποια παρέμβαση να γίνεται όταν χρειάζεται πραγματικά και να είναι ουσιαστική και αποτελεσματική. Αλλιώς μπορεί να μην υπάρχει "θύμα" κι αυτός να το βλέπει, να υπάρχει "θύμα" και να το βλέπει σαν τον "θύτη", μπορεί και να τα ισοπεδώνει όλα και να βλέπει και τους δύο σαν "θύτες".

Σ' αυτό το πλαίσιο χρειάζονται ιδιαίτερη προσοχή και καμπάνιες με συνθήματα τύπου: **"Μίλα..."**, όπως αυτή που βλέπουμε να εξελίσσεται αυτές τις μέρες.

Ο ανήλικος που θα μιλήσει δεν είναι σίγουρο πως είναι και ο αντικειμενικός μάρτυρας του τι πραγματικά του συμβαίνει. Τα αυτά του ενήλικα οφείλουν να είναι ιδιαίτερα "γυμνασμένα" ώστε να διακρίνουν την αλήθεια από τη μια και να κρίνουν αν χρειάζεται και τι είδους παρέμβαση. Αλλιώς ένας από τους κινδύνους, για παράδειγμα, είναι να διαπαιδαγωγεί μελλοντικό τύπο της ανάθεσης. Εκείνου που όλα του τα προβλήματα τα αναθέτει σε άλλους. Στον γονέα και τον δάσκαλο όταν είναι παιδί, στον εργοδότη, στην κυβέρνηση ή ακόμα και στο κίνημα χωρίς τη δική του συμμετοχή αργότερα. Φτάνει να κάνουν άλλοι τη δουλειά γι' αυτόν. Και αυτή είναι ίσως η πιο απλή εκδοχή μιας τέτοιας λαθεμένης παιδαγωγικά παρέμβασης.

Ένα άλλο πρόβλημα που χρήζει ιδιαίτερα επιδέξιας μεταχείρισης, μπορεί να είναι το γεγονός το παιχνίδι - πείραγμα να παίζει το ρόλο μιας πρώιμης θετικής κοινωνικής παρακολούθησης, που παρεμβαίνει ασυνείδητα με

τον μοναδικό τρόπο που έχουν τα παιδιά στη διάθεσή τους.

Όλες οι "διαφορετικότητες" δεν είναι από ορισμού τους και αρετές. Υπάρχουν και ελαττώματα, που φυσικά δεν μπορούν ίσως να γίνουν καθαρά ευδιάκριτα από τα παιδιά, αλλά μπορεί να τα αισθανθούν. Κάτι τους ενοχλεί και το εκφράζουν μέσα από το παιχνίδι - πείραγμα. Ένα τέτοιο μπορεί, για παράδειγμα, να είναι η αλαζονεία και εκεί, αντί να ενθαρρυνθεί η προστασία μιας κακής, στρεβλωμένης, "ατομικότητας", που ίσως έβγαλε στην επιφάνεια το παιχνίδι σαν πρώιμη κοινωνική παρακολούθηση, να πρέπει αντίθετα, με παιδαγωγική τέχνη να αντιμετωπιστεί, χωρίς από την άλλη να ενθαρρυνθεί η συνέχεια του πειράγματος.

Τα παιδιά παίζουν όπως έπαιζαν τα παιδιά όλου του κόσμου σε όλες τις εποχές και σε όλες τις συνθήκες και αλίμονο αν το διακόψουν. Θα διακοπεί η κοινωνικοποίησή τους και θα μπουκνίσουν στους δοκιμαστικούς σωλήνες του "πολιτικού ορθού", που κι αυτό σαν όρος έχει ιστορικότητα και διαφορετικό περιεχόμενο κατά περίπτωση.

Είναι υποχρέωση του ενήλικα να σκύψει προσεκτικά να παρατηρήσει και να υποδείξει, αν χρειάζεται, το πραγματικά δίκαιο σε ηλικίες που η συναίσθησή του ακόμα δεν είναι δυνατόν να υπάρχει.

Ακόμα και όταν το παιχνίδι - πείραγμα έχει πάρει κάποια ένταση και έχει επίσης κάποια διάρκεια (είπαμε πως υπάρχει πρόβλημα να καθοριστεί το όριο) δεν πρέπει να μας φεύγει από το μυαλό πως τόσο ο "θύτης" όσο και το "θύμα" είναι από διαφορετικούς ρόλους θύματα του νοσηρού απάνθρωπου κοινωνικού συστήματος. Αντανακλούν την κοινωνία του αχαλίνωτου κυνηγητού του κέρδους. Εκεί που επιτρέπονται τα πάντα και οι κανόνες και οι νομοθεσίες φτιάχνονται για να εξασφαλίσουν την ομαλή διαιώνιση της νόμιμης ληστείας.

Άρα, ακόμα και σ' αυτές τις περιπτώσεις, εξαιρώντας φυσικά τις φανερά πολύ ακραίες καταστάσεις, η παιδαγωγική αντιμετώπιση οφείλει να τους βγάξει από τη λογική επικράτησης του ισχυρότερου από τη μια, αλλά ταυτόχρονα να αφαιρεί και από τους δύο τους ρόλους του "θύματος" και του "θύτη". Αλλιώς ενεργοποιείται ο νόμος της κοινωνικής ψυχολογίας "βλέπω τον εαυτό μου, όπως με βλέπουν οι άλλοι", υιοθετώ το ρόλο για πάντα και κατά περίπτωση τον εναλλάσσω με τον αντίθετό του.

Οι σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων, και ιδιαίτερα των παιδιών σε σχολική ηλικία, δεν είναι καρικατούρες για να διακρίνεις με σαφήνεια το "δίκαιο" και το "άδικο", και μάλιστα να φτάσεις με ήσυχη συνείδηση να απαιτείς την τιμωρία, και πολύ περισσότερο σαν ποινικό αδίκημα

Το φαινόμενο του εκφοβισμού δεν έχει τις διαστάσεις που επιχειρούν να του δώσουν

Τώρα, τέλος, για να είμαστε δίκαιοι με τις διατυπώσεις των εγχειριδίων, κάνουν διαχωρισμό ανάμεσα στην ενδοσχολική βία και το σχολικό εκφοβισμό. Λένε, για παράδειγμα, πως η ενδοσχολική βία συμβαίνει ανάμεσα σε σχεδόν ισότιμα μέλη, προκύπτει μάλλον τυχαία και πηγάζει στο παιχνίδι κυριαρχίας. Από την άλλη ο εκφοβισμός προϋποθέτει σαφή **ΥΠΕΡΟΧΗ** του θύτη, έχει σκοπό να προκαλέσει **ΦΟΒΟ**, που έχει ως συνέπεια τον **ΠΟΝΟ ή την ΨΥΧΙΚΗ ΑΝΑΣΤΑΤΩΣΗ**.

Προσοχή τώρα: Είπαμε από την αρχή πως η επίθεση πρέπει να είναι **εντελώς ΑΠΡΟΚΛΗΤΗ**, να έχει **ΔΙΑΡΚΕΙΑ και ΕΝΤΑΣΗ** και τώρα λέμε ότι προϋποθέτει **ΥΠΕΡΟΧΗ** του θύτη, με σκοπό να προκαλέσει **ΦΟΒΟ με συνέπεια τον πόνο ή την ψυχική αναστάτωση**.

Είναι κανένας που πιστεύει πως η σύμπτωση αυτών των προϋποθέσεων είναι συνηθισμένη υπόθεση; Δεν είναι φανερό πως μιλάμε για ιδιαίτερα ακραίες καταστάσεις και όχι τόσο συνηθισμένες; Τι είναι ο κόσμος των παιδιών; Κόσμος τεράτων επιστημονικής φαντασίας;

Με αυτές τις δυσκολίες δεδομένες, ο ίδιος ο σημερινός υπουργός Δημόσιας Τάξης, προφανώς

για να προφυλαχτεί, όταν άρχισαν να τρέχουν τον τελευταίο καιρό οι προτάσεις της ποινικοποίησης και οι διατυπώσεις καινούργιων νόμων, είπε σε συνεντεύξεις του: "Το bullying έχει μια δική του λογική. Όχι με τις προσωπικές σχέσεις δύο παιδιών που παίζουν, αλλά πρώτα πρέπει να το ορίσουμε. Τι εννοούμε με αυτό. Γι' αυτό έχω επιφυλάξεις για τη νομοθετική ρύθμιση, γιατί μιλάμε για παιδιά 11 - 16 ετών. Θα βάλεις φυλακή τον μαθητή; - όχι αυτόν βέβαια που άσκησε θανατηφόρα πίεση".

Ο ίδιος επίσης, αρθρογραφώντας πρόσφατα, έγραψε: "Πρέπει όμως προηγουμένως να ξεχωρίσουμε μύθους και πραγματικότητες στο πεδίο της σχολικής βίας, δηλαδή να την ορίσουμε επακριβώς, να προσδιορίσουμε την περιρρέουσα κουλτούρα, να την αποδεσμεύσουμε από τις τηλεοπτικές αναπαραστάσεις". Και παρακάτω επίσης γράφει: "Τα ΜΜΕ -παρασυρμένα ίσως από τα αντιφατικά και ελλιπή στοιχεία των ερευνών- επιμένουν ότι η βία ενδημεί στα σχολεία (δραματοποιώντας μεμονωμένα γεγονότα και μεγεθύνοντας ποσοτικά δεδομένα). Για πολλούς ο εκφοβισμός έχει αναχθεί σε φαινόμενο υψηλής επικινδυνότητας με συνέπεια έναν (κατασκευασμένο) ηθικό πανικό".

Είναι σίγουρο λοιπόν πως το φαινόμενο του "σχολικού εκφοβισμού" δεν έχει τις διαστάσεις που επιχειρεί να του αποδώσει μια κατασκευασμένη επικαιρότητα από τα αστικά ΜΜΕ, τις διάφορες ΜΚΟ, δημόσια πρόσωπα και ανθρώπους του θεάματος.

Ίσα ίσα, αυτή η κατασκευασμένη επικαιρότητα υπάρχει κίνδυνος να το φουσκώσει και τότε να του δώσει τις διαστάσεις που του λείπουν. Ή ακόμα χειρότερα, η κατασκευασμένη επικαιρότητα να δημιουργήσει τέτοια φοβικά αντανακλαστικά στην κοινωνία που να φτάσει να απαιτεί "αστυνόμευση" ή άλλα, ανάλογα επικίνδυνα για τη διαπαιδαγώγηση, μέτρα στα σχολεία.

Μπορεί και να μην είναι αυτός ο στόχος εκείνων που ίσως με τον πιο επιπόλαιο τρόπο συμβάλλουν στο να φουσκώνει υπερβολικά ένα κοινωνικό φαινόμενο. Όμως έτσι λειτουργεί το σύστημα. Αυτά έχει από τη φύση της η κοινωνία του ανταγωνισμού.

Ο καθένας με διαφορετικό κίνητρο, χωρίς να μπορεί να διακρίνει πιο πέρα από το πολύ δικό του βραχυπρόθεσμο συμφέρον, φουσκώνει το επικίνδυνο μπαλόνι που μπορεί να σκάσει και απάνω του. Τα ΜΜΕ για να εξασφαλίσουν τηλεθέαση ή ακροαματικότητα, να νικήσουν με την υπερβολή το διπλανό ΜΜΕ, που παίζει το ίδιο θέμα. Οι ΜΚΟ για να δικαιολογήσουν την ύπαρξή τους. Τα δημόσια πρόσωπα και οι άνθρωποι του θεάματος για να εξασφαλίσουν κάποια παραπάνω δευτερόλεπτα δημοσιότητας...

Όλοι μαζί μαγκωμένοι στα γρανάζια του ανταγωνισμού, ίσως χωρίς αυτή σώνει και καλά τη στόχευση, σπρώχνουν στα ίδια γρανάζια την κοινωνία και αν αφεθούν ανενόχλητοι υπάρχει κίνδυνος να δημιουργούν από τα παιδιά τα θύματα του μέλλοντος.

LIFO Ειδήσεις Θέματα Photos Blogs

CityGuide [KINH]

ΣΙΝΕΜΑ

CITY GUIDE | ΓΕΥΣΗ | ΣΙΝΕΜΑ | ΘΕΑΤΡΟ | ΜΟΥΣΙΚΗ | ΒΙΒΛΙΟ | ΤΕΛΕΤΕΣ

ΕΥΡΕΣΗ ΤΑΙΝΙΑΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΤΙΤΛΟΣ: ΕΠΙΛΕΞΕ ΤΙΤΛΟ

ΞΕΝΟΣ ΤΙΤΛΟΣ: ΕΠΙΛΕΞΕ ΤΙΤΛΟ

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ: ΕΠΙΛΕΞΕ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ

ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ: ΕΠΙΛΕΞΕ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟ

3.3.2015 | 10:13

10 ταινίες για το bullying

Οι συγκλονιστικές κινηματογραφικές ιστορίες τραμπουκισμού, βίας και εκφοβισμού όπως τις διάλεξε ο Θοδωρής Κουτσογιαννόπουλος

ΣΧΟΛΙΑ (25)

ΤΟ ΒΗΜΑ

γνώμες

gr Τρίτη 17 Μαρτίου 2015

OUTLOUD Ανγκάρα, βάλει πλάτη (όχι δάχτυλο)

ΕΛΛΑΔΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΟΣΜΟΣ ΣΠΟΡ CAR + SPEED PEOPLE ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΕΧΝΕΣ

PROTHEMA Ελλάδα

Με απόφαση του Γιάννη Πανούση

Η Αστυνομία στη «μάχη» για την εξάλειψη του bullying

17/03/2015 • 14:39 • 4

Το τελευταίο διάστημα έχουμε γίνει μάρτυρες ενός καταίγισμου από δημοσιεύματα σχετικά με το λεγόμενο "bullying". Κάτω από αυτό τον τίτλο τσουβαλιάζουν συνήθως διαφορετικά μεταξύ τους πράγματα, ενώ το υπαρκτό αυτό πρόβλημα αξιοποιείται και για να ενταθεί η καταστολή και ο αυταρχισμός στα σχολεία.

Κολαίτης Γεράσιμος

Σχολικός εκφοβισμός: οι γονείς, οι θύτες και τα θύματα

ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ: 15/03/2015 05:45

Tweet 0 Share Like 41

email εκτύπωση

Η 6η Μαρτίου καθιερώθηκε το 2011 από το υπουργείο Παιδείας ως «Ημέρα κατά της Βίας στο Σχολείο», με πρωτοβουλία της ΕΨΥΠΕ και άλλων φορέων που απαρτίζουν το Δίκτυο κατά της Βίας στο Σχολείο, όπως το υπουργείο Παιδείας, η ΓΓ Νέας Γενιάς, ο Συνήγορος του Πολίτη, το ΑΠΘ, το Ελληνικό Τμήμα του IBBY, το ΓΥΠ, το Ίδρυμα Μαραγκοπούλου, το Τμήμα Επικοινωνίας και ΜΜΕ του Πανεπιστημίου Αθηνών και η Παιδοψυχιατρική Κλινική του Πανεπιστημίου Αθηνών.